Sead MAHMUTEFENDIĆ

PAKLENI KONTRAPUNKT

BANU
Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti

Sead MAHMUTEFENDIĆ, **PAKLENI KONTRAPUNKT**

Uredio Mehmed A. AKŠAMIJA

Sead MAHMUTEFENDIĆ

PAKLENI KONTRAPUNKT

Izdavač: BOŠNJAČKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
Ul. Štrosmajerova br. 1/II, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

ISBN i CIP zapis nisu dostupni u COBISS sistemu
Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH
zbog blokiranja rada ove ustanove.

Za izdavača: Akademkinja Hasnija Muratagic-Tuna

Urednik: Akademik Mehmed A. AKŠAMIJA

Design concept:
Mehmed A. AKŠAMIJA

DTP priprema i ilustracije:
Ermin SELIMOVIĆ sa saradnikom

Lektor, korektor:
Almedina Zukorlić-Pašalić

Štampa:
GRAFOTISAK Grude
Bosna i Hercegovina

Tiraž: 500 primjeraka na bosanskom jeziku.
Telefon: +387 61 764 399; Mail: banusanp@gmail.com

Knjiga je štampana/tiskana uz financijsku podršku Federalnog ministarstva obrazovanja Vlade Federacije BiH.

Sva prava zadržana. Nijedan dio ovog izdanja ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje, bilo elektronske, digialne, mehaničke, fotografske ili bilo koje druge, bez prethodnog dopuštenja autorā/izdavača.

Copyright for artwork / Design concept © Mehmed A. AKŠAMIJA, Sa., Bosnia and Herzegovina, 2024.

Sead MAHMUTEFENDIĆ

PAKLENI KONTRAPUNKT

Priredio i uredio
Mehmed A. AKŠAMIJA

BANU
Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti

Sarajevo 2024. godine

PAKLENI KONTRAPUNKT

ISPRIČAĆU VAM TRI PRIČE U
KOJIMA SE GUBI GRANICA
IZMEĐU TRAGEDIJE I KOMEDIJE

Ova farsa sastoji se od tri zasebne cjeline (novela, recimo). To su varijacije na temu (ne)običnog života dvoje običnih ljudi, a govore o moralnim i egzistencijalnim problemima, o ljubavi, mržnji, ravnodušnosti, etici, životu, starosti, smrti. Svaka novela je jedan vid, jedna mogućnost ljudskog života, života glavnih ličnosti, drugim riječima, svačijeg života. Onaj dio, koji barem u jednom periodu, doba dana, godine, života, ostaje nevidljiv, nespoznatljiv, neuhvatljiv. Neki aspekti bitka i tvari, pod određenom igrom svjetlosti, neminovno ostaju sjenoviti.

Ovo je knjiga o ljubavi i mržnji, dogmi i životu, ličnom i bezličnom, izdvojenom i općem.

Ove fantastične priče su najmoćniji dio magije. One često odlaze na kupanje po mjesečini. Život slijedi njihov mehki ritam, koji ustrajnošću brišu sjećanje.

1. BURLESKA O NEUMU I NEMILI

Ljubite jedno drugo, ali ne pravite spone od ljubavi. Neka radije bude uzburkano more među obalama vaših duša.

.....

Pjevajte i plešite zajedno i radujte se, ali neka svako od vas uzmogne biti i samo, kao što su žice na lutnji same, premda odzvanjaju istom glazbom.
Podajte svoja srca, ali ne jedno drugom u posjed. Jer samo ruka Života može obuhvatiti vaša srca.

Halil Džubran: Prorok

Podsjećajući na sagu o labudovima, koji umiru pjevajući, on (Sokrat)kaže onima koji žaluju: izgleda da „od moje vi više cijenite vještinu proricanja u labudova, koji, kad osjete blizinu smrti, najviše i najjače pjevaju radujući se tome što se primiču bogu čije su sluge"... Ja, međutim, vjerujem da sam njihov drug, vjerujem da sam posvećen i da služim istom bogu od kojeg sam dobio isto tako snažnu moć vidovitosti, te jednako vedro odlazim iz života.

Sokrat

Ostadoše u spilji trista godina
Kojima treba dodati još devet.

Kur'an, XVIII, 25

PROLOG

Ne volim da ljudi površno čitaju moju priču. Osjećam toliku tugu prikazujući ta svoja sjećanja. Već je prošlo prilično vremena otkad je moja najdraža prijateljica otišla od mene. Ako je ovdje pokušam opisati, to je zato što je ne bih volio zaboraviti. Žalosno je zaboraviti prijatelja.

Moja prijateljica mi nikad ništa nije objašnjavala. Možda je vjerovala da sam joj i sličan. A ja stalno objašnjavam. Bit će da sam ostario.

Moraću se toga riješiti.

1.

I

1.

Taj događaj će biti ispričan sa neznatnim nijansama i preinaćenjima, i ja se držim ove verzije koju sam ovdje iznio.

Priča ne počinje „in medias res“ naglo, nego postepeno, kao kad se smračuje u šumi.

Rado bih započeo ovu priču kao što započinju bajke. Rado bih rekao: Bio jednom jedan zanimljiv ljubavni par Neum i Nemila.

Je li to san ili mőra sna?.

Onima koji razumiju život, to bi se činilo mnogo istinitijim... Tanka je granica između uzvišenog i smiješnoga.

2.

Kad sam napokon usnuo, neprestano sam sanjao kao u groznici: karte, igru i gospođu Nemilu, premda sam budan zamišljao da sanjam. Činilo mi se da sam zapazio da ja nisam nikada sanjao ono o čemu sam misliop da ću sanjati. Ipak su ovi osjećaji tako sa mnom zagospodarili i ujedinili se s mojim duhom da me ni u snu nisu napuštali. Njihove bi oči, u tom snu, utonule jedne u druge. Uvijek je to bio sukob Antigone i Jokaste. Žene su manje iskrene u prijateljstvima od muškaraca, a muškarci su manje iskreni u vezama od žena.

Slatke su melodije koje smo jednom čuli, ali su još ljepše one koje nismo nikad čuli.

3.

Jasno opažam da ljubav mora biti vrlo gorak doživljaj i da ću joj štaviše, mislim na njenu i osjećajnu ljubav, uvijek robovati. Premda će ovu sadašnju ljubavnu ranu, uvjeren sam, samo vrijeme ubrzo zaliječiti. Ne znam sigurno da li mi se to sviđa ili ne sviđa, iako razbor govori da mi se sviđa. Budući da želim svim srcem pružiti neku olakšicu, a jer to ne znam, ne želim učiniti drugačije nego pisanjem. Budući da neću moći danas drugačije pisati, premda sam pokušao da se u stihu izrazim.

II

Ditiramb za Nelly

O, svijete, ostaj mi zbogom, ostaj mi dođavola,
Kao bol budi lahak i oštar
Kako bi ostala s anđelima i vješticama.
S neznanom polovinom kukova i patnje,
Ostavljena u majčinom snu.
U bljutavim danima sastaju se u njemu
I pomaljaju krvavi prsti.
Bliže smo smrti nego životu
Zbog bola koji se tuži
I plača koji se ne prazni
Kao i svaki snovi na dnu naših irisa.

Ne čujem da iz zemlje rastu kletve i osvete.
Slušam vjetar i uzdahe mejtova.
Njihove mrtve oči historiju zidaju
I igraju žmire po slijepome greblju.

Unutra im mrakožderi žvaču nebo od mesa
U jednom zalogaju.
Ne plači dok vranci u pjeni
Kidaju svoje kaiševe
Dok zvijezde padaju
na utrnule kandže.

Milujem lice vode
Da noćne zvijeri ne budu tako
Tužne i mutne
I da ne bježe divljim snovima
Da mi ne budu sivlji i tužniji.
Skoro će doći pjesma
S cvrkutom ispod streha,
Zaklon od hihota i smijeha
Sanjaće da pjeva ljubav i pročjeće.
Koliko još noći i pjesama
Ima da udahnem.

Je li ono vatra što crveno liže čopori pasa
I zašto gavrani lete u stopu za nama?
Pokažite mi na čovjeka
Koji ne voli vatru tuđe krvi
I koga ne zanosi sloboda
Što lije iz vedra našeg njedra.
Mirisi i daleka.. mjesta
Osmijesi i tama
Smrtnog vala nas čeka.
Sutra će nas podići s usne vremena
Da mi iz usta potekne zadivljeno proljeće.

2

O, kako sam uzaludna i uzamana!
U snu mi stiščeš ruku.
Kao bol, oštra budi, kao anđeo i vještica.
Njih sam jednog jutra
Zatekla u razorenoj kući.
Plakali smo svi skupa zajedno;
U vodopad će mi duša.
Hvala ti, Mjeseče blistavi
Po kojjem sam sjenke svoja gonila,
Uzamana i uzaludna, sa vjetrom spavala.
U njihovim očima prepunim straha
Vidjela sam sebe ludu i
Crvenu od stida.
Zbogom, surova lica,
Dođite na ivicu jave,
Blata i strave.
Ovdje je ljubavi malo,
Zabošću nož u moj topli stomak
Posljednji put
Od tolikog sjaja
Živote lijepi!
Da, vidjeti nikada neću
Selo svoje
Niti ću dojedriti nijednoj luci.
Usta su mi nijema,
Niko se ne odaziva
U pećinama smrti.
Ja nikog ne zovem

Do rijeke što se izvorima vraćaju
Prije nego što postanu smrtne.

Suviše je vrtloga u glavi,
Bašmebriga hoću li prezimiti
Ovu zimu žalosti.
Sva drhtim od sjena,
Požarnih pramena i užarenog kamena.
Život m ili kroz prste,
Miluje vode, miluje mi kose.

Zazirem od tečnoga sata i
Pomrlih ptica
Što će šiknuti svaki čas iz bare.
Ne vodite me nekome
Drugom gladnom svemiru.
Ne želim teći nizvodno;
Kao prva lasta
Metkom ću s neba
Biti izbrisana.
U grlo ću na lijevak,
Otrov ću liti.
Hoću usnuti
Pjesmu kao vrisak,
Rijeku nevidljivu i
Žalost što ne plačem
Za lastom kada se
U nebu izgubi.

20:06

Pasus 1

Čekati ima svoju skrivenu ljepotu. Nakon čekanja je vožnja divljim vodama još uzbudljivija, a strast još jača strana.

Nemila šalje Danas u 20:13

Pasus 2

Dulcineja je već sad blažena i mokra pri samoj pomisli na svog spasioca – čuvenog vatrogasca Jacka.

Pasus 3

Ati si meni cvrčak, lav i pastuv... koji žive na tajnovitom Jupiteru.

Pasus 4

Ljubim te već sat vremena dok moja prijateljica priča o kćeri, koja je upravo ostavljena od momka. Cure mi je žao, ali ne mogu da prekinem tu slast. A i mobitelu se radujem, pa vidim da moj ljubljeni nije kreten.

Pasus 5

Obožavam tvoje pizdarije, ali samo one upućene meni.

Nemila šalje Danas u 20:16

Nemila šalje Danas u 20:22

Pasus 6 (Esej o Bogu sjajan ali je meni đubre u glavi i vatra među nogama)

Jedino mi se sviđa kraj, ali ćeš mi morati praktično pokazati to sa prstom i malom stvari, pošto sam rođena blondina i s teorijom nisam na Ti.

Ideja sa uličnim pjevanjem je dobra, tu ćemo pokazati najljepšu stranu našeg ludila i blentavila.

Dobro je što štediš riječi za količinu ljubavi (imaćeš više snage kad dođe biti ili ne biti, hehe
A ja Tebi i u ovoj poruci kažem – volim te odavde do vječnosti i nazad.
Ćao!
Tvoja učenica

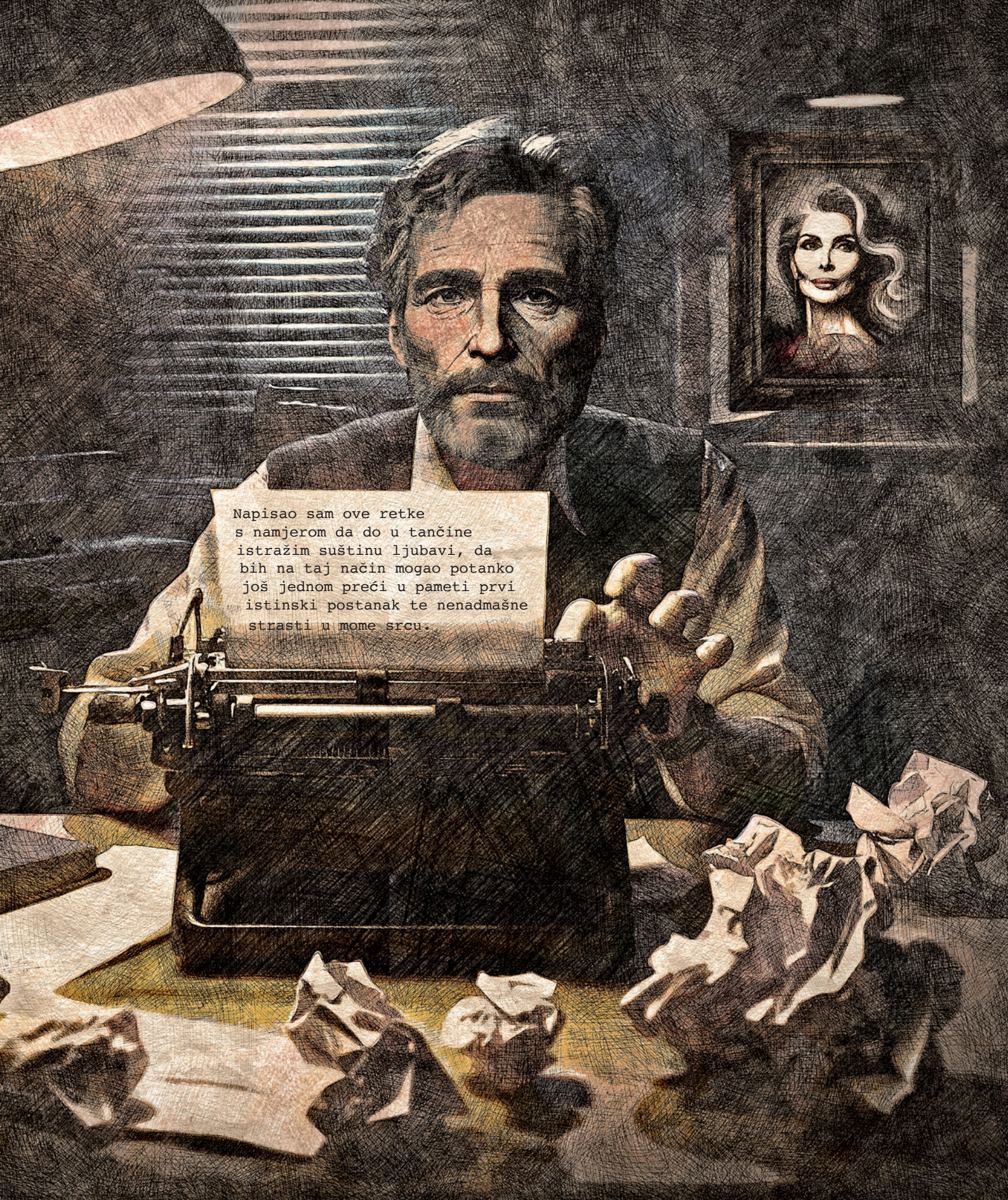
4.

Uvjerio sam se da mi to ne ide za rukom. Napisao sam ove retke s namjerom da do u tančine istražim suštinu ljubavi, da bih na taj način mogao potanko još jednom preći u pameti prvi istinski postanak te nenadmašne strasti u mome srcu.

Iza maske djetinjeg izraza na njezinu licu krila se odlučnost i ponosna samovolja... Kod sebe je, pak, vidio da mu se duh zanosi, da se ne brine za zemaljsko, kao ni za tuđa mišljenja i prezire.

Jer ljudi, premda su najnesretniji od svih živih bića, ipak se raduju više nego ikojio drugi stvor i to svakom bezbolnom bježanju od svijeta, uopće, svakom samozaboravu samih sebe, i da tako kažem, svakom prekidu života. Oni pri tome ne crpe neznatno nezadovoljstvo, jer tada nastaje prekid, ali za neko vrijeme ublaže osjećaje i svjesnost vlastitih nesreća.

Napisao sam ove retke
s namjerom da do u tančine
istražim suštinu ljubavi, da
bih na taj način mogao potanko
još jednom preći u pameti prvi
istinski postanak te nenadmašne
strasti u mome srcu.

I

1.

Moja mi draga opet dođe.

Ona je vrlo otmjena i neće nikad prestati da me voli.
Njena je kosa zlatna svila.

Zarezi oko usana, neobično strastveni, oči žive, velike, upale, goruće, a pod tim tamnim očima umorni podočnjaci, kao sjenke poroka. A iza toga, jedno umorno lice, neprirodno, lažno, lice zapravo majmunsko, neobične, zgužvane, nervozne fizionomije. Sve je na tom licu bilo luckastonačinjeno, bazarsko, pozersko. Jedno potajno skriveno lice, njena je zlovolja sve više rasla, ali se dalo primijetiti da ju je ona prigušivala.

Uopće na njoj je sve svileno.
Jedino joj je među nogama sijedo i kovrčavo.
A tek kako vodi ljubav...
Ruke su ljepljive od vrelog tijela, a lica nam ispijena, blijeda i žuta od uživanja.
Prsti mi se gube u njenim dojkama.
Ona kleči preda mnom, na meni, iza mene.
Njene vlasi nalazim svuda: u knjigama, u jelu i oko vrata.
Ona mi sve čini po volji.

Stara dama od skoro sedamdeset godina držala se još uvijek dobro i niko živ ne bi rekao da joj ima više od pedeset.

Moli me da čuvam zdravlje, da se ne propijem kao njen rahmetli otac, jer nas dvoje jako ličimo.

Iza svega toga nemira, Neum je njušio svim svojim čulima tu ženu, osjećajući kako to preobilje emocija u njemu budi ova žena svojim nervoznim prstima, a pogotovo dužim kažiprstom lomnim stasom i čudnim neshvatljivim živim pogledom.

Ljubavne priče s interneta

SUMNJAO SAM DA ME VARA, A ONDA SAM JE VIDIO KAKO ULAZI U KUĆU S DRUGIM; Sakrio je kameru na nevjerovatno mjesto

Žene sa dužim kažiprstom imaju veliko samopouzdanje koje se na trenutke graniči sa arogancijom, ali to im nije jedini grijeh.

Kažu da su takve žene bile izložene višim nivoima ženskog polnog hormona estrogena dok su bile u majčinoj utrobi, pa ih sada krase tipičnije ženske karakteristike.

U istraživanju koje je sprovedeno na Univerzitetu Oxford učestvovalo je 274 osobe ženskog spola, u vezu se dovodila dužina prstiju, testirali su njihov DNK, a potom je urađen i psihološki i psihološki razgovor o kvalitetu njihovih partnerskih odnosa. Navodi se da su žene, koje su bile izložene većoj koncentraciji estrogena u materici impulsivnije i svoje ljubavne odnose su češće ocjenjivale nezadovoljavajućim. Stručnjaci sa univerziteta su, kako prenosi „Dejli Mej", naveli da su takve žene privlačnije muškarcima, a kada se to spoji sa ne zadovoljstvom vezom u kojoj su, put do preljube je postao lak.

Rano u zoru, kad otvaram oči, vidim je kako, skoro sasvim gola, leži na mojim grudima. U prvim danima, ona je bila suzna i nevina, no poslije je brzo, sa svojim bezazlenim hihotom, počela veselo sipati šale i dosjetke.

Primijetio sam da je sa hihotom pokušavala sve ljubavne ispite.

Po cio dan priča mi gromke priče o ženama iz Bosne u Njemačkoj, o ženama koje su počele da sijede i imale po troje četvero djece.

Ova stara žena, koja je prebacila šezdesetu, neobično je mnogo polagala na svoj izgled, neprekidno se posmatrala u ogledalu i govorila o „svom dobrom izgledu". Njeno tijelo je bilo već mekano kao spužva, ali je u njenim žilama još uvijek tekla neshvatljiva žedna krv: ona se tužila na trzanje u zglobovima, zamatala se preko noći u flanelske krpe, a po dana kretala se u kostimu od sirove svile i u bijelim haljinama.

Tu večer smo malo više pili za večerom i ona se veselo nasmija: „Pa šta ćeš, oko toga se okreće svijet."

Ležala je kraj peći potpuno gola.

Njene lijepe noge, ispružene, vitlale su se po gornjem rubu peći, kao da su igrale.

A ja joj tiho priđoh.

Činila je sve da mi se prikaže kao učena žena.

Čitala je Kanta, a kad sam je prvi put iznenada zagrlio, ona mi reče: „Vi ste demon!“

Od njenog strasnog smijeha, jedna crvena biljka, na ostrvu Vanuatu, dobija snagu da se otvori.

Ja šutim, a ona, priča li, priča...

Bio je juli.

Od prvog dana stala ga je Nemila sve više da uzrujava svojim neshvatljivim sklonostima za intenzivne mirise, za toaletne vode, za pomade, za parfeme. Sve te kolonjske flašice i masti po politiranim plohama stolova i noćnih ormarića, ta staračka životna pomagala i kozmetička sredstva: perike, jastučići, podlošci, ulošci za kosu i ukosnice, masti, ulja, boje za uvijke i obrve; porcelanski zubi.

Ljubav, kako je ljubav neprolazna, mljela je ona, tek da nije barem malo tišine.

Jedino ona postoji, i ljeto.

Sve drugo je varka.

Niti imam šta što želim, niti šta što žalim.

Neće ništa ostati na meni osim prašine na nogama, u srcu šutnja, a na licu blag osmijeh, besmislen i vreo.

Gdje sve nije ostalo i palo s moje duše razderane i mog života ritavog.

Ruke tog čovjeka izgledale su doslovno osuđene na smrt. Neobično senzualne, grabežljivo i sebeljubivo uznemirene, ruka tog bonvivana, koji je izigravao čudorednog asketu, pružale su se pohlepno za stvarima kao da hvataju za životom iz mračnog predgroblja. Kako je on proždrljivo grijao svoje već beskrvne dlanove, kako se doticao Nemilinih ruku, sve je to moralo na nju djelovati odbojno i degutantno.

Bilo bi suviše sentimentalno da umrem u njenim rukama.

Nemila bi suviše glasno plakala, a ja ne volim plač, nego tugu.

Nisam više željan da me ljube, niti da mi iko pruža ruku.

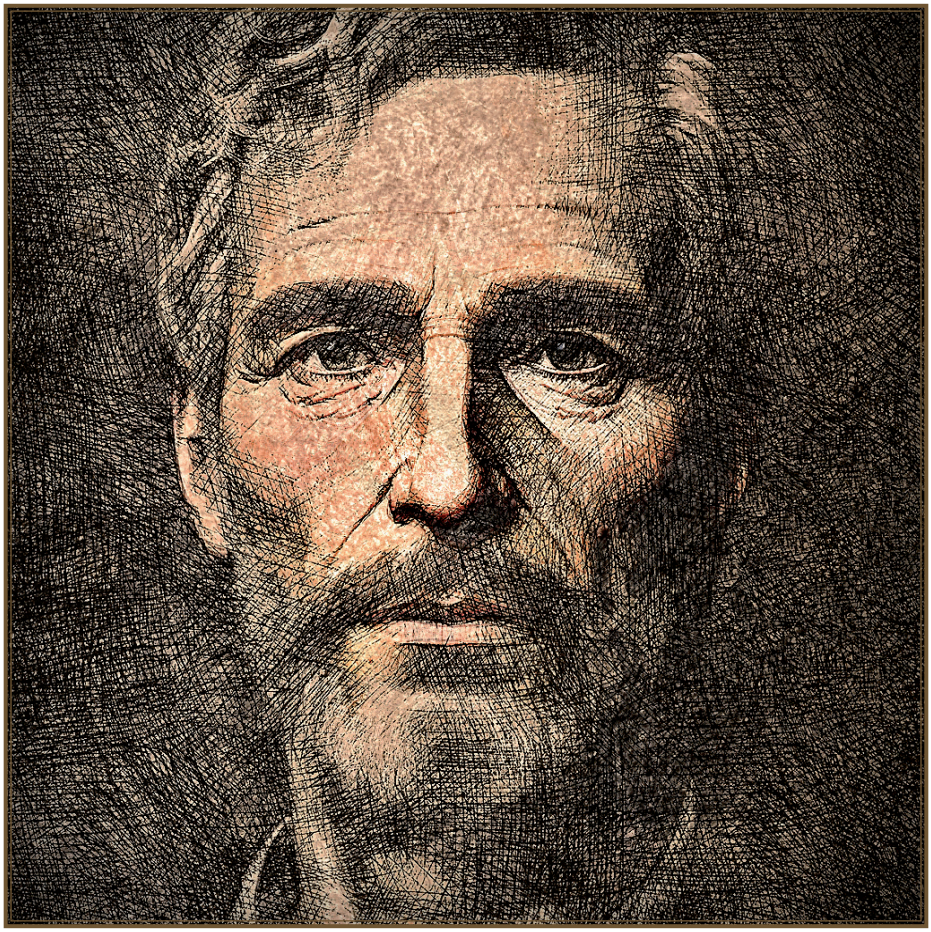
Dosta je bilo.

Ako je ljubav, naljubio sam se.

Umoran sam.

Njeno mačkasto kreveljenje, njena namještena ljubaznost, protuprirodan, izvještačen smijeh, njena lažljiva pretvorljivost i namještena skromnost, sve su bile duhovne naslage u koje je prodirao snimajući masku Nemilinu.

Ja volim svoje oči.
Svemu su krive moje oči.
Ima dvije knjige o očima: Ribe i jednooki Jack i Oči konačne spoznaje.
Nikom nisam zahvalan do svojim očima.
One su mi bile veće nego što je majka.

U Nemiloj bješe više ljubavi nego u meni, a ja sam sve mislio da niko na svijetu ne može voljeti kao ja.

Nemila mi je dugo pričala o ocu.

Kaže, da ja savim ličim na njega.

Htjela je da me vodi na njegov mezar.

I život staraca, kao i organizama, nije ništa drugo nego otvaranje tijela i tjelesnog. To je nagon u čovjeku koji ga goni za produženjem života. Za trajanjem! Za produženjem trajanja! Osuđivati te nagone kod staraca nelogično je, ako ih čovjek ne osuđuje kod mladosti.

Ja sam sebe već davno imenovao generalnim direktorom svoga života.

Prošli smo nas dvoje kraj vozova i pitali za brzi na jug. Htio sam da se penjem kad mi priđe neki čovjek i zapita me kuda ću.

„Na jug".

On mi reče da će taj voz na sjever.

Ja pogledam i zapitam: „Zar to nije svejedno?"

On me je začuđeno gledao, pa još začuđenije svrnu pogled na Nemilu, koja me je pridržavala ispod miške.

Kao da se pita, šta ona ima tražiti s ovim luđakom ako i ona nije luđakinja.

Čovjek nije znao da ja već odavno tjeram šegu sa samim sobom.

Žene me pohađaju, one se nisu promijenile.

Ali svi me mrze.

Jedino me moja Nemila brani.

Taj stariji čovjek Neum, koji je bio hladan i zatvoren u svakom pogledu, svakako je već navršio sedamdesetu, ali s njegova lica nije se o tom sedamdesetogodišnjem nepoznatom životu moglo pročitati savršeno ništa.

2.

Pišem mnogo štošta, čega se nerado sjećam.

Tuga me je rano našla.

I kad se sjetim da je to bilo davno, meni se čini to tako užasno.

Stajao sam i slušao kako mi mati pjeva prvi glas.

Nemila me upita, smješeći se, dodajući i klimajući glavom u mom i pravcu moje rahmetli majke raspjevane: „“E, lahko je njoj bilo u sopran kad je bila udovica“.

Sve je to davno prošlo, i sve mi se čini tako smiješno.

Znao sam da mora doći neka grdna oluja, koja će raznijeti taj učmao život bez srži i bez bola.

Možda će jednom sve nestati u umjetnosti, koja neće reći ni šta hoće, ni šta znači ono što kaže.

Možda će nestati govor i pisanje, i određivanje: da je ovo smrt, a ovo ljubav, a ovo proljeće, a ovo muzika?

Ko zna?

Neka tuga mi je pala na grudi.

Meni je čisto žao što nisam umro, ali to će učiniti jesen.

„Da nisam znala da ste vrstan pisac, ne bih sebi nikad dozvolila da Vam direktno iz aviona minhenskog padnem nepoznatom u krilo. Vi mislite da sam pokvarena?„

Ah, šta sam ja mislio?

Bio sam pun surevnjiva smijeha.

Mislila je da sam ranjiv, star i nemoćan.

Nije znala da sam divalj.

Rekla je da se kod nje finoćom može više postići.

Ljubio sam je kao da nikog svog na svijetu nemam, osim nje.

Kome ja ovo pišem?

Slobodan sam i znam da je nebo svuda na svijetu isto i plavo.

Crne joj oči gore kao žar,

Taj žar je neprolazan.

Bolnim i gorkim osmijehom ja ih gledam.

To me ispunja ludim užasom.

Ona je imala malo raskopčane grudi i kosu punu ukosnica, neuređenu, spalu na vrat.

Kod nje nije bilo mnogo smijeha, već mnogo osmješaka.

Mene bi začas pomilovali njeni osmješci i stisak njene ruke.

Poslije bi se zagledao u njene ruke s nečistim noktima.

Nakon toga bi me razveselio njezin zdrav i raskalašan smijeh, koji mi je šaputao o neprolaznoj čari malih i šaljivih grijehova.

Ona je bila najbolja majka, ali je rado bila spremna da bude radodajka nepoznatom čovjeku do punih grudi, tiho se smijući primjedbama, klizavim i bestidnim.

Ona se, ustvari, igrala bijednih i bludnih igara.

„Pa to je svuda tako“ smijala se Nemila.

Njegove zaprepaštene kćeri gledale su nas sa zida, okrečenog, bijelog i čistog.

Te bi se slike miješale sa fotografija tek kad bi njih dvoje počeli pričati o ljubavi.

A ona bi navukla smiješnu zelenu suknju od perlona, koja bi trčala onako močvarnozelena ispod njih.

A onda bi stajala dugo pred Neumom i gledala u njegove mutne i mirne oči.

Uplašena malo od njegovih kćeri, bježala je od njega u mrak i mamila ga u čoškove sobe, na mekani hairli-kauč.

Ona mu je govorila o samoći, koja ju je pratila toliko godina nakon smrti muža Nijemca.

Čudila se njegovom miru i dosadi i jednako mu davala savjete kako da pušta bradu i češlja kosu.

A on ju je pokušavao obuhvatiti i nagurkavati se s njom, dok bi ga ona svega prihvatila svojim rukama i rekla: „Ah, sad si moj!"

Stiskala mu je ruke i govorila da se gadi mahaluških spletaka i žena i da je željna „da živi, živi".

Ona je znala sve raskalašnosti, sve preljube, sve tajne i sve ih je zavijala u misterioznu koprenu.

Katkad se vidio njen rumen, vlažan jezik, koji se snažno vrtio i palacao u šećeru.

Kad bi je on pitao šta znači „da živi, živi", ona bi porumenila, zašutjela, pa bi se nasmijala.

Ona mu je pričala kako će njih dvoje sazidati za sebe kuću u kojj će oni živjeti, samo njih dvoje, u bračnoj sreći.

Najmanje stvarčice je spominjala nježno i žudno.

Brzo je prilazila, poljubila ga, disala zadihano i ponavljala: Slatki moj... Jedini..."

On bi prijatno trzao glavu, a usta su ga boljela od njenog plastičnog zubala.

I svaki dan je bio sve više zaljubljen.

Njena ga je strast sve više gušila.

Ona bi rasplela kosu.

A kosa joj je imala neki težak miris.

Nije mogao da zamisli tako teške i duge poljupce, dok je ona uzdisala: „Slatki moj... Jedini..."

Pala bi sva po njemu, usta bi njena postala ljepljiva i jednako mu govorila o braku: kako će namjestiti postelje, pa i cijeli njegov stančić.

On bi se otrgao od nje i ostavljao je sa izgužvanom suknjom.

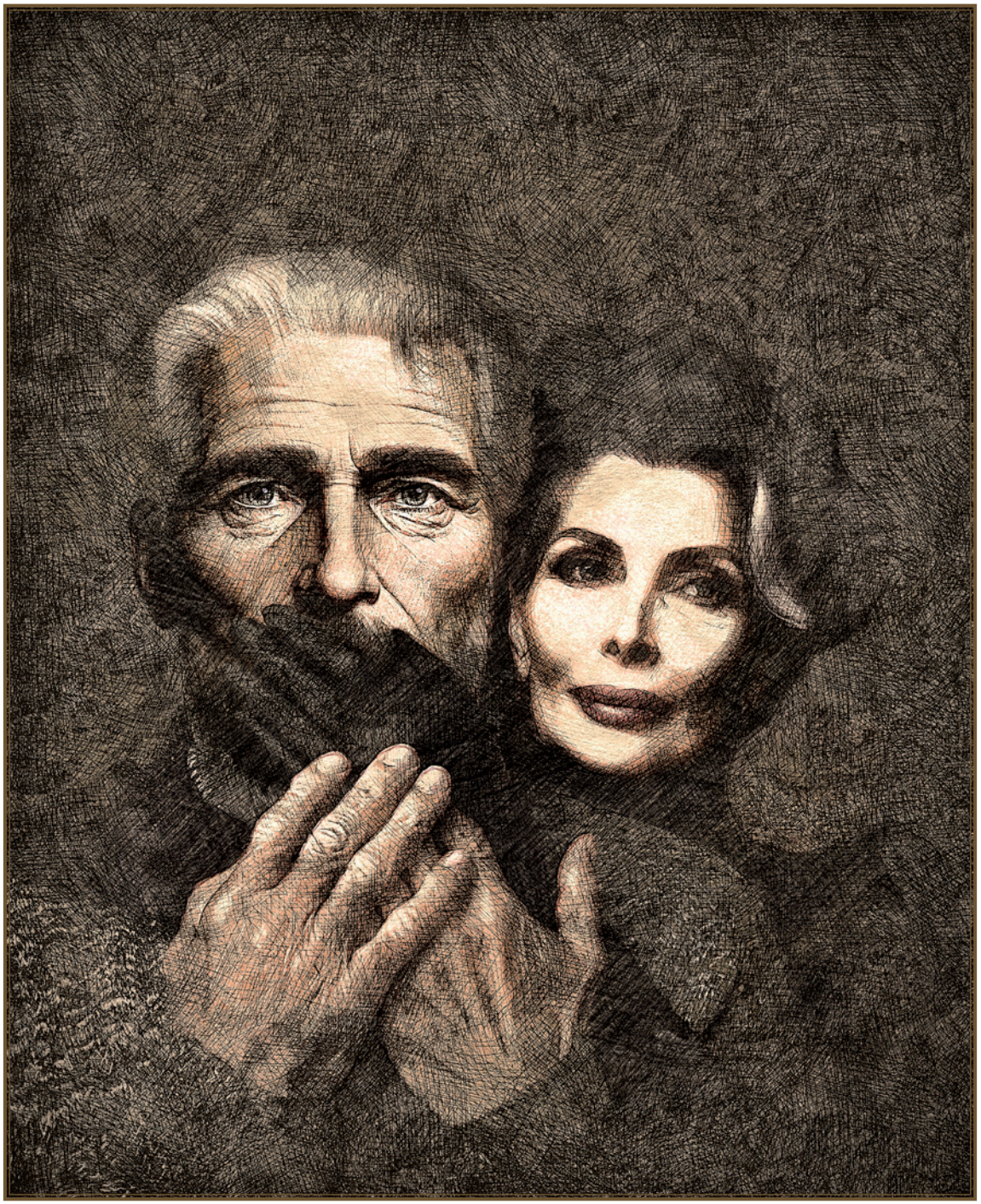
Ona bi se pridizala, namještala kosu i šaputala: „Baš ne znaš šta je dobro".

Ona bi se skoro obezumljena previjala u njegovim rukama.

Katkad ga je ugrizla za uho i njen smijeh, tada vedar i bistar, dugo se vitlao u mraku.

Osjećao je na svom obrazu kako njeno bìlo silno kuca.

Njene vrele ruke su igrale na njegovim hladnim plećima.

2.

I

1.

Nemila ne može podnositi život bez iluzija i stvarno živih osjećaja bez imaginacije i oduševljenja. Neum nije mogao shvatiti ta njena prokleta prenemaganja, koja su kvaritelji svega lijepoga na ovome svijetu, barbarsko učenje razuma i da je, kada su u pitanju ljudska uživanja i boli, istinite obmane, upravo patnja, koju je doživljavao zbog izvjesnosti ništavila svega na svijetu, uvijek i jedino, opravdana i stvarna.

Oni koji misle da se ljudska sreća nalazi u spoznaji istine, a kad tamo, ne postoji druga istina osim ništavila.

2.

Kao što je Neum želio da bi se mogao preobraziti u ogledalo, kako bi ga ona koju je on volio mogla neprekidno posmatrati ili u suknjicu da ga pokrije, ili u miomirisnu mast da bi ga namirisala, ili u vodu da je opere, ili u grudni povez da bi ga pritisnula na grudi, ili u biser da ga Nemila nosi kao ogrlicu, ili u sandalu da bi ga barem nogom pritisnula – tako bi i on na sličan način samo za kratak čas htio bi da se pretvori u pticu da bi iskusio ono zadovoljstvo i radost života.

3.

Obzirom na prirodu, bila bi to ludost, lukavost lisice, spretnost mačke i srce vidre, dok bi, što se tiče razuma, bila bi to potpuna i savršena mudrost i lukavost uma.

Neumova mašta bila je bujnija od njegove aktivnosti; stoga je često promašivao... Bio je jadan, okružen feudalnom atmosferom, koja je bila zasićena i zašećerena ustajalim begovskim i aginskim uprđenim vazduhom.

Treba kisika! Treba još više kisika, daleko više nego što ga ima. Patnje njegove, preživljene u životu, obično čine ljude humanijim prema nesretnijima u životu.

Istina je da vrijeme ne može izmijeniti neke ljude, mislio je Neum, osobito one naše feudalce i kriminalce, koji bi za svoju guzicu prodali državu. U njihovim plavim venama, uz nasljeđene predrasude, teče krv prezasićena i opterećena naplavinom nasljeđenih mana. Od svih je najgora tvrdoglava nepopustljivost, jer misle da svi moraju i raditi kako oni misle i kažu. Oni imaju jednu kobnu manu, koja se očituje u samovoljnom individualizmu i vrlo često u nerazumnom prkosu.

PRVI ZNAK DA OSOBA IMA SINDROM DIKTATORSTVA SU NJENI DUGI I MARATONSKI MONOLOZI

4.

Zašto je tako u životu da djeca nalaze sve u ničemu, a odrasli ljudi vide ništa u svemu?

Ova misao je pokrenula Neuma dok je osjećaj produbio jaz između njega i svega. Taj ga je osjećaj primio srdačno; počeo ga je u stopu pratiti nevidljivi krvnik.

5.

Kao dijete u bajci, Neum je plakao i dozivao u pomoć, ni sam ne zna koga. Isti san je usnuo i protekle sedmice. Kad se probudio, vidio je da se horizont već rumenio i da potom izlazi sunce.

Na javi se prisjetio scena iz sna, prisjetio se razgovora sa ženom koja ga čeka da se probudi. Međutim, njemu je najvažnije bilo što mu se ispunjavao san njegova života. Tu može špromijeniti svoju ženu za mnogo mlađu, deblju ili vitkiju. Da odluči otići, ona bi patila. Imao je nju koju je mogao zamijeniti za drugu.

Upravo se sjetio da u susjednom mjestu živi starica koja zna tumačiti snove. A on je te iste noći ponovo usnio isti san. Jednostavnije stvari su najizvanrednije i samo ih mudraci mogu uočiti.

6.

Kad gledaš stalno iste ljude, na koncu se dogodi da oni postaniu dijelom tvog života. A kako su dio tvog života, požele i mijenjati tvoj život. Ako se ne ponašaš kako bi oni htjeli, smeta im. Jer Nemila tačno zna kako Neum treba da živi. O ljudskoj nesposobnosti da izabere vlastitu sudbinu. A završava tako da svi povjeruju u najveću laž na svijetu.

- Koja je laž najveća na svijetu? – iznenadi je Neum.

- To je laž da u određenom trenutku postojanja izgubimo vlast nad svojim životima i da njima onda počne upravljati sudbina. To je ta najveća laž na svijetu.

Nikada se ne zna tačno kako bi se trebao živjeti vlastiti život. Kao žena koja tumači vlastite snove, ali ih ne zna pretvoriti u zbilju.

Ako ikada napišem knjigu, pomisli Neum, likove ću uvodi jedan po jedan.

7.

Neum se u tom trenutku prisjeti svog prvo samotnog putenog iskustva. O tome je sanjao cijelu svoju mladost.

A kada nešto želiš, onda se i sav Svijet uroti da to i ostvariš.

Neum nikada nije razumio da ljudi imaju mogućnosti ostvariti ono o čemu sanjaju. On osjeti da jedino zavidi vjetru na slobodi i shvati da bi mogao biti kao on. Bog je u svijetu zapisao put koji svaki čovjek mora slijediti. Valja samo čitati ono što je zapisao Tebi.

Sve su to bili tek koraci prema njegovoj osobnoj legendi. Bogovi ne smiju imati želju, jer nemaju osobnu legendu.

Neum je plakao zato što je Bog nepravedan i na taj način vraća ljudima koji vjeruju u svoje vlastite snove.

A ja vidim svijet, pomisli Neum, onako kako bih htio da bude, a ne onakav kakav jeste.

- Bojim se ostvariti svoj san pa da poslije nemam razloga za život – reče Nemila, no bojim se da se ne razočaram. Stoga radije samo sanjam. Ljude najviše zavodi ljepota.

8.

Buturović-polje mi više nije bilo neobično mjesto. Neum osjeti da je na isti način kao da je osvojio to mjesto, da je mogao osvojiti cijeli svijet.

Mi smo ovdje isti ljudi s istim Bogom u srcu. Alah je naš jedini Bog. Njime vam se kunem da ću učiniti sve što je u mojoj moći da osvojim Nemilu. Sada želim da se svako od nas zakune Alahom u kojeg vjeruje svim svojim srcem da će me slušati šta bilo da je bilo. U ljubavi neposluh znači smrt.

Sa svih strana čulo se tiho mrmljanje. Jedino su se zaklinjali Bogu.

Neum je šutio. Mrmljanje se odužilo više nego što je bilo potrebno da se zakunu. Ljudi su od nebesa nastojali izmoliti milost.

- Što se više približiš svome snu, to više postaje istinski smisao života. Sve je ostalo u Alahovim rukama, pa i opasnost da se ne sazna za ljubav.

- Svako ima svoje snove. Nebo ima zvijezde, ratnici se bore jer je takva narav ljudske vrste. Život je onda zabava, veliko slavlje, jer je život uvijek samo trenutak u kojem živimo.

9.

Biti pjesnik znači biti ono što ne nosi zdravlje, ni sreću, ni bogatstvo.

10.

Neum je pao u bolest zbog ljubavi prema mladiću sa gitarom u ruci dok ga je hvatala čudna njegova groznica.

Poslije toga je govorio pjesmu koju je spjevao ljubljenoj Nemili. Nije više mogao da trpi mučenje strasti, udarao je glavom u zid dok se nije srušio na pod kao prazna vreća.

Kad bi došao k sebi, ponovo bi udarao glavom o zid zbog strahovitih bolova u glavi od kojih je patio i koji su ga dovodili do ludila.

Nemila je bila ružna, imala je strahovito veliki i nos s nabranom kožom na njemu, i jedno oko razroko.

A onda je Neum sve okrenuo naopačke: kakva korist od svega toga kad on sve patnje i nevolje pisca svodi na grijehe i na nedostatak ljubavi prema Bogu.

Velike oči, koje su uvijek bile blage, dobile su malo umoran, štaviše, tužan izraz.

Nemila je bila bez prave predanosti svome pozivu, opterećena i mučena dosadom.

Neum je u tijelu i dalje osjećao hladnoću. Neka, naročito radosna uznemirenost ležala mu je u udovima.Duh mu je od toga bio zbunjen i, kao sputan. Jedino što mu je smetalo da bude potpuno uzoran bili su povremeni ispadi gnjeva u vrijeme kada je sasvim gubio kontrolu i postajao zvijer.

> - Znaj da mi je sve poznato, no neke stvari neću da znam. No, one su ovdje! Ono što je nedostižno ga vodi kroz život. Čežnja je zamamnija od sreće. San o sreći veća je no sreća!

On je pokazao na svoje srce...

Čovjek koji manje živi, više misli, postaje sve hladniji
i, kao neki kristal, tvrdi. Propušta svjetlost i ona

II

1.

Neum je uvidio da ih smrt može savladati tek kad ih očaj obuzme. Stvarnost i san biće uvijek u životu ljudskom pomiješani, a kad čovjek počinje da stari, stvarnost slabi, a san jača. Čovjek sa godinama sve manje voli ono što je blizu.

Čovjek koji manje živi, više misli, postaje sve hladniji i, kao neki kristal, tvrđi. Postaje i realan. Propušta svjetlost i ona se u njemu lomi kao u nekoj prizmi.

A poneki pjesnikm od toga poludi. Kad god se osjećao moćno, Neum je znao da to laž hoće da caruje njegovim duhom. On s njom nije želio koketirati, pa ni blefirati. Smatrao je da taj nagon odlaska u san postoji svuda, u svakome čovjeku. A Pavlov je pokazao da srce imaju i psi. Sanjaju i prosjaci, i to još više.

Bijeli čovjek ne voli žutog. Žuti ljudi ne vole bijele. Ni žuti, ni bijeli ne vole crnog. U Americi uništili su crvenog.

Ljubav prema onima, koji su nam daleko, traži od nas vrlo malo.

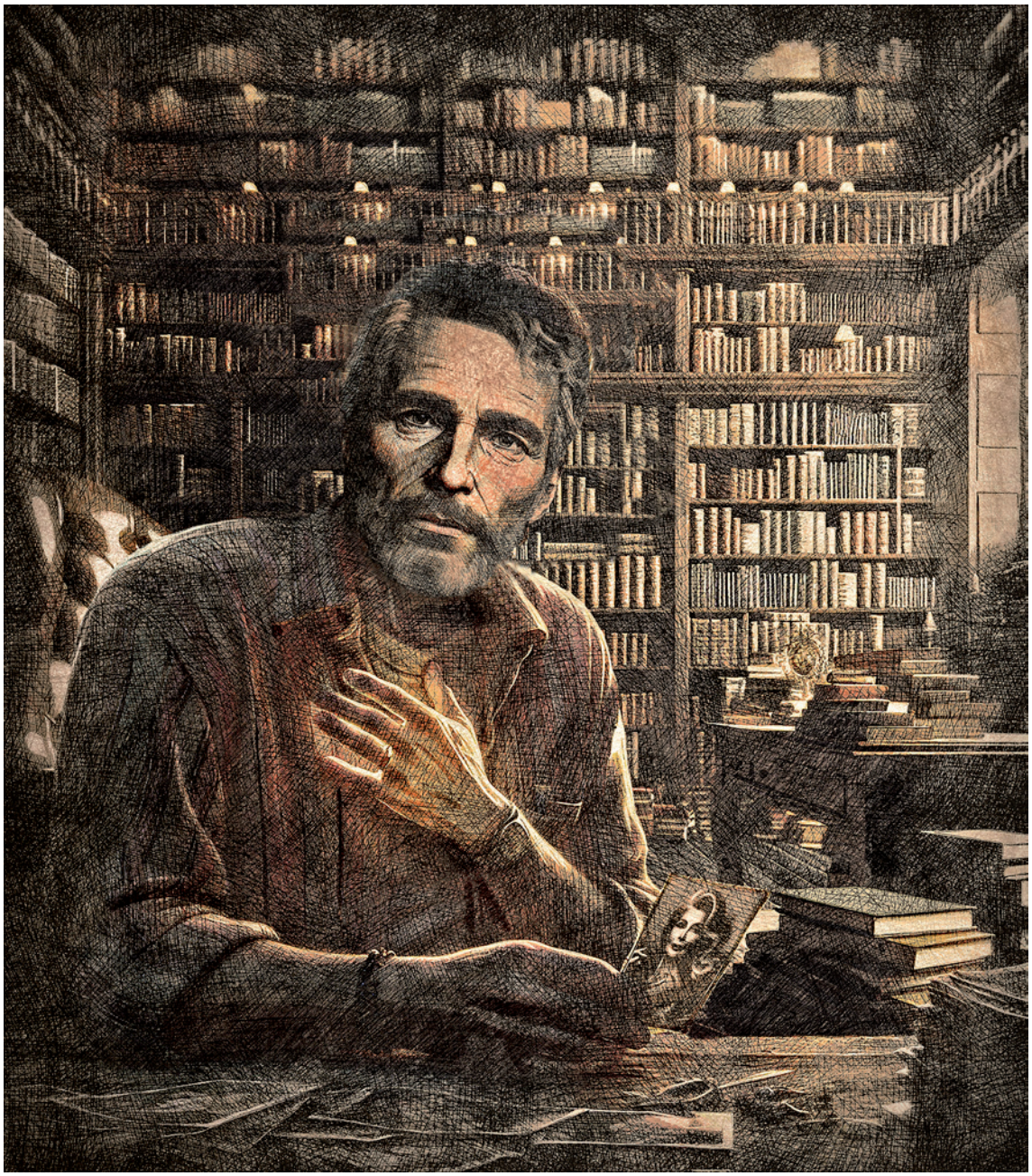
2.

U ovoj kući molim se još samo da me ne odvuku nekuda gdje ću morati da gledam smrt žena, djece i ljudi, koji su mi bliski. Umrijeti je lahko u samoći; strahota bi bilo gledati i smrt mnogih.

3.

Da li se sjećaš kakve je Nemila imala oči? Bile su proglašene za oči luđakinje kada sam je htio napustiti.

Neum je držao Nemilinu sliku, koju je volio iznad svega, na svome stolu. Govorio je da bolje razmišlja kad zagleda u te oči voljene lude.

4.

Te noći Neum nije uspio oka sklopiti. Dižē se u neko doba i ode da probudi Nemilu.

- Odlazim! – reče. – I želim da znaš da ću se vratiti. Volim te zato.

- Nemoj više zucnuti ni riječi – prekide ga Nemila. – Voli se jer se voli. Nema nikakvih razloga za ljubav. Nećeš nikada razumjeti kako ljubav ne sprječava čovjeka da slijedi svoju crvenu Arijadninu nit. Kad se to, pak, dogodi, znači da nije bila prava ljubav, ona koja govori univerzalnim jezikom svijeta.

Neum kao da to od nje nije očekivao, pa je stavio dlan desne ruke na uho kao da nije mogao vjerovati da to čuje Nemilin glas.

- Volim te jer sam usnio san. Volim te jer se cijeli svijet urotio da dođem sada k tebi u ovoj sobi.

Zagrliše se. Po prvi put im se dodirnuše tijela.

- Prije sam te posmatrala sa željom – reče Nemila. – Sada ću te posmatrati s nadom. Moj je otac jednom otišao, no vratio se mojoj majci.

I ne rekoše više ni riječi.

Neum primijeti da su Nemiline oči pune suza.

- Plačeš?

- Žena sam tvoja – reče ona skrivajući lice. – Ali sam prije svega žena.

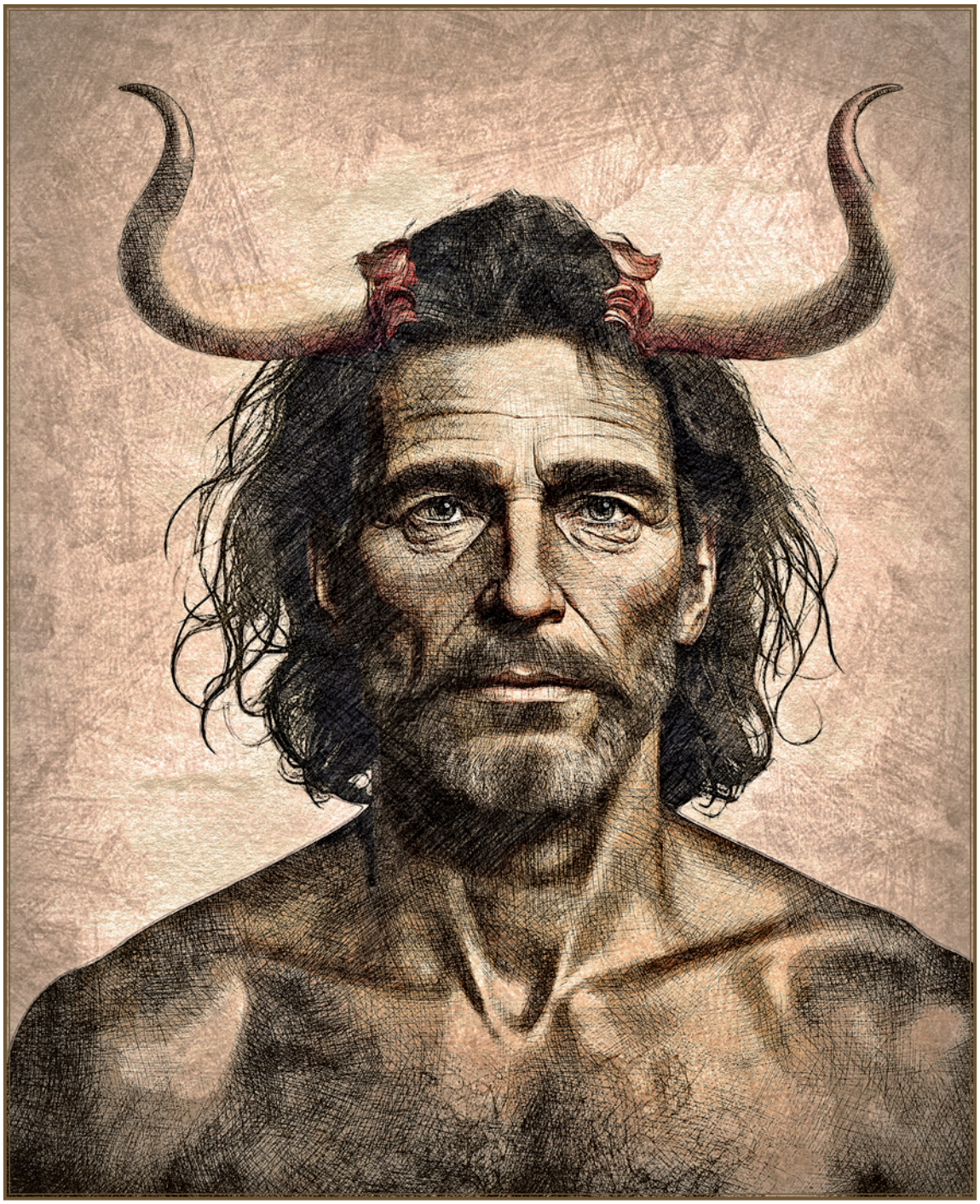
- Svaki trenutak traženja je trenutak nalaženja – reče Neum.

Strah od patnje gori je od same patnje. Nijedno srce nije patilo kad je otišlo u potragu za svojim snovima. Jedino su dani svijetli kada znaš da je svaki sat dio tog sna.

- Zašto srce ne govori čovjeku da nastavi slijediti svoje snove? – upita ga Nemila.

- Jer tada srce najviše pati. A srce ne voli patiti – odgovori joj Neum.

Neumovo srce je još govorilo samo da potakne snagu u njemu. Ono mu prvi put ispriča o njegovim velikim vrlinama.

III

1.

Neum nije ni dobar ni loš. Njegov život s Nemilom bio je i smiješan i mudar. Pod uticajem te zarazne pomame, poželio je da iskoči kroz staklo. Postiđen, udaljio se od prozora i okrenuo se kako bi pogledao Nemilu.

Neum stavi presavijen list papira u unutrašnji džep goreći nekom do dotad nepoznatom groznicom. Uze iz frižidera još jednu flašu piva. Nemila mu preuze flašu i postavi je na ivicu stola, ali Neum, naglo poskočivši, uspije da je dograbi za krupnu oblu sisu. Nemila se na trenutak skameni, kao Lotova žena pretvorena u stub od soli, zatim se trže i zamahnu. Njena teška crvena ruka promače mu tik ispred nosa.

Nemila je pokušala da spasi ovu parabolu od praznine, koja iz nje provijava. Opasno je naginjati se nad tuđom prazninom, a u pustoj želji da se u njoj, kao na dnu bunara, ogleda svoje vlastito lice, jer i to je taština.

> - Zbog čega me nisi zamijenio s nekom mlađom? – upitala ga je Nemila dok je skupljala tanjire. – One su razmažene i pohotne, provodile bi čitave dane u krevetu. Ustajale bi predveče i zbijale šale na njegov račun. Ličile su na lepršave žute zastave od svile.

Neuma je čitav komšiluk smatrao glupakom. Ostario bi i bez ono malo prijatelja koje je imao. Svi su pokazivali prstom na njega, ismijavali ga i zbijali šale na njegov račun. Nadijevali bi mu bezobrazne nadimke. Na kraju se počeo osjećati kao evnuh.

Što se tiče Nemile, ona je bivala sve tiša i povučenija. Svoje supružanske obaveze izvršavale je potpuno bezvoljno. Njih dvoje su se osjećali kao par osuđenika na nepotpunu ljubav.

Nemila se uvijek plašila ovakvog glodara. Njegovoj zbunjenosti kraja nema kada

ga ona bezvoljno privije na grudi. Njegov poluosmijeh je zadržavao Nemilu, koja je nesumnjivo pomišljala da ju linčuje. To je Neum radio grozno. Njihova situacija postala je užasna.

Jučer joj je za stolom ispričao priču o rogonji. Zapravo, bio je simpatičan, ali pošto se Nemila smijala, Neum je morao sve da pokvari svojim izvještačenim preglasnim smijehom; „Pa ima li šta smješnije?“

I prešao rukom preko čela opipavajući glavu kao da nešto traži. Ponovo se nasmijao: „Kako li je to imati rogove?“ Uopće nije obraćao pažnju na Nemilinu zbunjenost.

Nemilu obuze očaj. Poželjela je da izvrijeđa Neuma, da se izdere na njega, da mu sve saspe u licu, da istrči odatle i da se više nikad ne vrati.

Go da je to obična skandalozna hronika, kojoj je dat privid mitskog

Zemlja privlači svako tijelo, čak i perce, a kamoli jednu ljudsku ruinu od nekih pedesetak kila... da se nisi nikad u svom kukakvom životu otrgao od zemlje ni metar visoko...

Ali, kao i uvijek, nešto ju je zadržalo. Možda je Nemila nemoćna u toj nepodnošljivoj situaciji?

2.

Među prijateljima i neprijateljima proširila se vijest da Neum zna novu verziju priče o porađanju stvari i predmeta u njihovom malom stančiću, širenju i sužavanju zidova. Jedino noću, on ne može da spava zbog punog Mjeseca, a koji se haman zaustavi u svojoj đavoljoj aktivnosti taman kad ga stisnu sa strane, a on pomisli, evo, zdrobiše me.

Ova priča nema moralnu snagu mita, nego da je to jedna obična skandalozna hronika, kojoj je dat privid mitskoga.

Sa svih strana mu traže da to podijeli s njima. Bili su spremni da se zamijene s njim u stančiću. On nije pristajao, jer se bojao da ga Nemila s tim uljezom ne prevari. „Ko zna, noć je, zidovi se stišču, a oni poslije meni ublehe da nisu mogli pobjeći od njihovog stiska, pa su se sami stisnuli“.

Tako oni šire svoje želje, koje poprilično prevazilaze njihova očekivanja. Neum je preusmjeravao javnu radoznalost na klasične tekstove i stručne publikacije. Nikoga to ne zadovoljava. Svi žele čuti priču baš iz njegovih usta.

Od srdačnog inzistiranja, zavisno od njihovog temperamenta, prešli su na prijetnje, nasilje i podmićivanje. Pojedinci glume flegmu kako bi ranili Neumovo samoljublje. Prije ili kasnije, stvari će kulminirati.

Jučer ga je nasred ulice napala bijesna grupa. Okružili su ga sa svih strana. Vičući, zahtijevali su da im počne pričati.

Osvojeni njegovim izgledom uličnog zabavljača, rado su se pridružili predstavi. Ubrzo, potpuno ga je okružila pomahnitala gomila.

Satjeran u ćošak, bez izlaza, skupio je svu snagu koju je imao. Pokušavao se suočiti sa svojom reputacijom pripovjedača.

Drhtavim glasom prepunim emocijama, stojeći na klupici, koju mu je neko pdmetnuo i na koju je neko masnom bojom napisao VOX POPULI počeo je recitovati vječne riječi praćene tradicionalnom gestikulacijom: „Uz grandiozne simbole bolova, uz kontrakcije koje čupaju sve iz korijena i lome sve na sve strane, dame i gospodo, stvari i predmeti se porađaju i porađaju!“

Odupirao se stisnutih zuba i kukavičkom držanju crijeva i simpatikusa...

3.

Zaprepaštenost i sramota zaglušili su njegove riječi. Tokom narednih nekoliko sekundi, Neum nastavlja govor zasnovan na čistoj pantomimi poput dirigenta pred zanijemjelim orkestrom. Neuspjeh je tako stvaran i očigledan da su neki ljudi iskreno dirnuti.

> - Bravo! – začu Neum uzvike iz mase, koji ga ohrabruju da nastavi i ispravi svoje greške.

On instinktivno podiže ruke ka glavi i pritišče je njima svom snagom, želeći da iz mozga istisne kraj priče i da izbjegne dah smrti na svom golom vratu. To je bilo ono što je

izvitoperavalo u njegovoj svijesti sliku stvarnosti kao kod kakvog astigmatičara kome blizina predmeta samo još više izobličava konture stvari.

Kada je već bio na rubu onesvješćivanja, spasilo ga je lice jedne žene, koje ga je odjednom obasjalo rumenilom nade. On polaže sve svoje nade u nju i uzdiže je do nivoa muze, zaboravljajući da su žene same po sebi slabe na opscene teme, koje je ta brižna duša, shvativši na kojem je ona stanju okrenula broj telefona.

Sirena Kola Hitne pomoći pomalja se odnekud poput konačne prijetnje.

4.

Uzdiše Neum, uzdiše i masa s njima. Nesvjesno im on daje znak da aplauz i ovacije ne izostaju. Ali, počinju i primjedbe. Sumnjaju, sliježu ramenima, odmahuju glavom: „Prevara!“

Kako bi ga umirili, pojedini entuzijasti ga podižu i neko vrijeme ga nose na ramenima, ali to nema očekivani efekat. U suštini publika se počinje rasipati.

Pošto se pozdravila i zahvalila mu, objašnjava mu ona žena od maloprije svoje ponašanje i svoje namjere sa pozivom Hitne pomoći kako Neum ne bi mogao steći pogrešan utisak.

Vidjevši je tako uzbuđenu, on je sluša sav opčinjen. Kaže mu da živi s dosadnim mužem u veoma luksuznoj kući i sa starim ocem i četvericom braće. Svi su pravni vjernici i vrlo konzervativni, obrijanih glava i istetovirani po cijelome tijelu. Ubili bi je da je neko takne ili pogleda s bezobraznim namjerama.

On se njojzi svidio, upravo što ju je s takvim pogledao žderao. S njim je vidjela zanimljivu budućnost.

5.

Nema pridjeva u bilo kom poznatom jeziku svijeta, koji su adekvatni da opišu sreću čovjeka što postaje otac prvi put u pedesetoj. Kada je Neum saznao za taj neočekivani blgoslov, on se ustvari raspametio i odlučio prirediti sjajnu gozbu za sve stanovnike sela. Morali su biti drugi razlozi osim toga što je sretan i zahvalan.

RIJEKA MIJENJA TOK. ZEMLJOTRES POMJERA PLANINU. ČOVJEK JE NEMOĆNO BIĆE. ON NE MOŽE MIJENJATI SVOJU PRIRODU.

6.

Proiztvođač himera, a poslije njegove smrti ga budu slijedili čitavi korpusi šarlatana, njegovo djelo će biti još veličanstvenije poput geometrijske progresije. Trideset godina ih je Neum Moroi posjedovao s krajnjim egoizmom. Dobro su znali, kada ga ne bi vidjeli, njegove napade bijesa, trenutke nježnosti i njegove višesatne gorljive, ceremonijalne govore, koji su znali trajati ponekad i do osam sati. Za divno čudo i na njegov ponos, uvijek im je kraj dočekala nekolicina njegovih fanatičnih vjernika. Nikada se nije dogodilo, bilo da je kiša, nevrijeme, bilo da je stisla studen, da bi završio svoj govor napušten od svih.

7.

Sljedeći izbor bračnog druga bio je apsolutno pogrešan. Upravo je dobio ono što je i zaslužio. On je do Nemile napadao uvijek sprijeda, ali nije bio naročito okretan. Ako mu se neko nađe iza leđa, on se mora okrenuti ukrug kako bi mogao ponovo napasti.

Stajala je tu pred njim, krupna, jaka, ispunivši sobu svojom ličnošću, svojim karakterom, svojom personom, svojim golemim šeširom sa perima i svojim haljinama, koje su šuštale, iako se nije pomjerila nijednog trenutka.

Neum potraži način da svoje izlaganje pretopi u neki kalup pogodan njegovom sarkazmu.

Obično, Nemila bi ga uhvatila za rep i ne bi, jednostavno, puštala. Tada bi ga vrtila ukrug. Od tolikog vrćenja ukrug, Neum je pokazivao znake umora. Posustavao je i smekšao se. Njegovi napadi bijesa su spori i smušeni., a njegovi govori su neuvjerljivi kao da silaze s usana dekoncentrisanog glumca. Njegov bijes više ne izbija na površinu. Taj bijes podsjeća na podzemni vulkan na čijem vrhu sjedi Nemila i smiješi se. Ona lagano plovi kao brodić od papira niz rijeku.

Krotiteljka Nemila dovela je uputstva o njegovim navikama. Pred sobom je Neum imao

otjelotvorenje nekadašnje opasnosti, koja je u njemu izazivala najveću dozu straha i užasa, koje njegov duh može podnijeti. On je sad vidio tog nekadašnjeg proizvođača himera u kutiji, koju je nosio u objema rukama, pretvorenog u dlakavog pauka. Unutar te kutije nalazi se njegov lični pakao, koji će se useliti u kuću da bi srušio sve, i konačno dovršio neobičan ljudski pakao.

Nemila je pustila pauka da slobodno šeta po stanu. Gledala ga je kako baulja kao kraba i skriva se ispod namještaja. Bio je to početak njihovog nezamislivog života. Sada svake noći drhti u iščekivanju smrtnog uboda.

8.

To što radi Neum je grozno. Uopće ne bira sredstvo.

Jučer nam je za stolom ponovo ispričao priču o rogonji. Nemila i Menso su se smijali. Neum je morao sve pokavriti izvještačenim, preglasnim smijehom.

„Pa ima li šta smješnije?“ – pitao je on njih dvoje preelazeći rukom preko čela opipavajuči glavu kao da nešto traži. Ponovo se nasmijao. „Kako li je to imati rogove?“

Već neko vrijeme Neumovo ponašanje je iznenađivalo. Postajao sve gluplji i gluplji. Uvijek je nalazio vrijeme i mjesto za njihove šašave razgovore. Njegov brak sa Nemilom bio bi sve samo ne brak da civilizacija nije dobro postupila kada je pritegnula bračne stege. Valja čestitati svim religijama, koje su brak pretvorile u duhovnu disciplinu.Izložene neprekidnim sukobima, dvije duše imaju mogućnost da se usavršavaju do potpune uglađenosti ili da se pretvore u „prašinu“.

Kad Neum počne da citira Šekspira onako kako to njemu odgovara pripisujući mu sve ono što su drugi rekli, znalo se da će uskoro nekog roknuti.

„Naučno gledano“ – mljeo je Neum pred svakim ko ga je htio slušati – „brak je prahistorijski mlin u kome dva kotura melju jedan drugog bez prestanka sve do smrti, ako se već ne dosjete da je najbolje po njihove živote da se rastave na vrijeme dok nije kasno i dok se pretvore u fini prah poput brašna.

On uvijek tako kad mu nadođe. Otvara svoju dušu, koja je žrtva dosade, licemjerja, mržnje i pogubne melanholije.

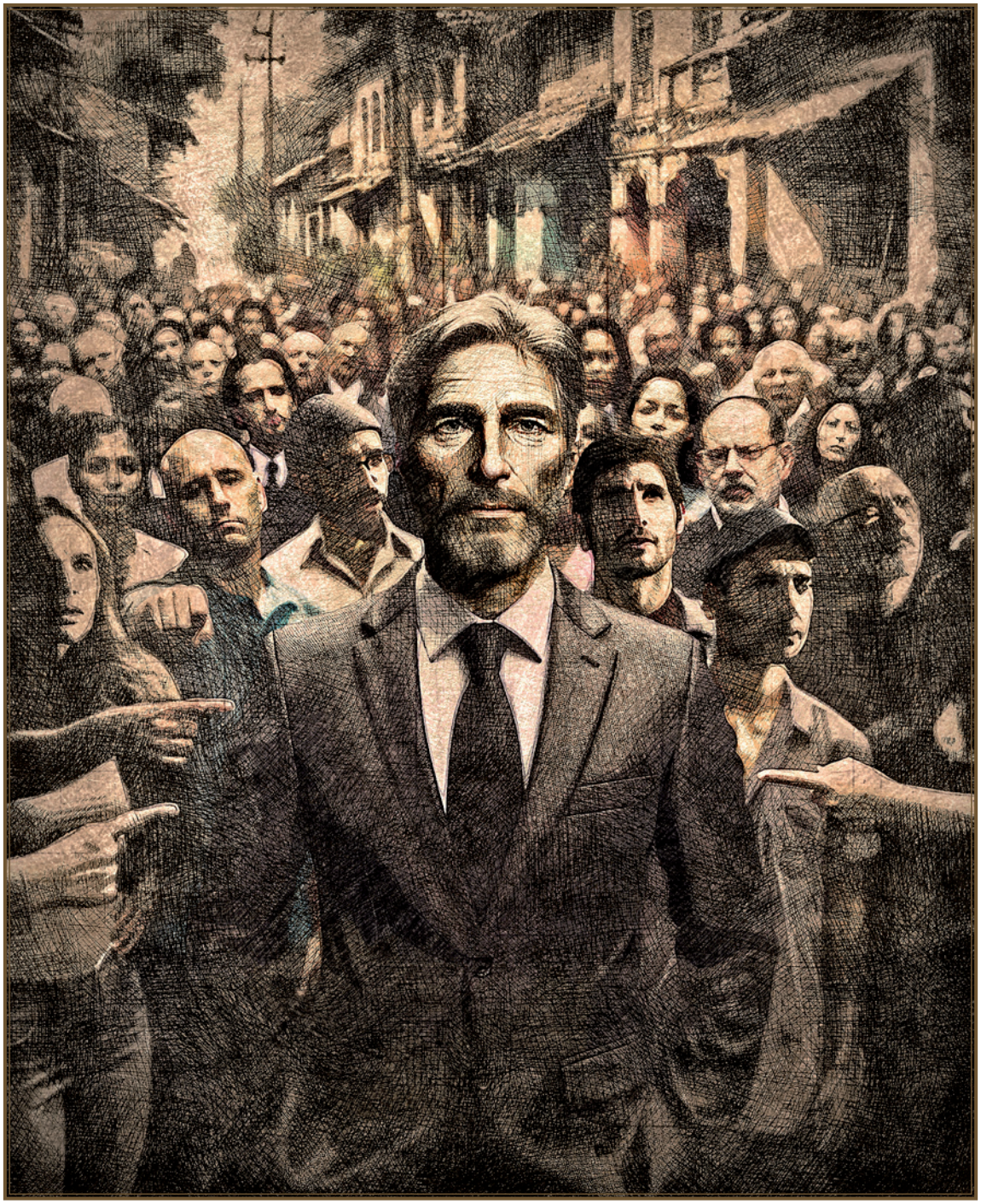
GLUPOST SPOJENA SA SLAVOLJUBLJEM OPASNIJA JE OD SVAKE MAHNITOSTI

9.

Dok ga je Nemila slušala otvorenih usta, ona se potpuno raspala. Neum je potpuno zaboravio na nju. Barem da joj sagleda lice s kakvim ga emocijama prima. A morao je imati na umu da je ona u njegovom monologu o braku imala glavnu ulogu. Neum je mogao o tome mljeti koliko hoće, ali Nemila uopće nije smatrala da je njegovo izlaganje obično preseravanje.

Neum je biće otvoren za sve ideje kada bi iskrsnuo neki problem kao ovo njegovo filozofsko razmišljanje o braku, počevši od prvobitnog sna kakvo treba muško ženskom. Prije svega, valja predstaviti mačka, valja predstaviti ženu-mačku o kojoj je dotad sanjao.

IV

1.

Radnja ove zapletene priče sada nas vodi u jedno trećerazredno mjesto. Prljave ulice, dokoni ljudi po baščama i čardacima. Bubašvabe, nostalgija. Stajski izmet, preživanje i zvučno disanje krava.

POVIJEST UVIJEK PIŠU POBJEDNICI. KNJIŽEVNICI FANTAZIRAJU. IZVJESNA JE SAMO SMRT. SMRTI SE NE PODVALJUJE.

Nemila možda s pravom tvrdi da je poezija magla i propaganda.

UMJETNOST I MORAL ZASNIVAJU SE NA DVJEMA RAZLIČITIM PREMISAMA I KAO TAKVI SU NESPOJIVI. UMJETNOST JE DJELO TAŠTINE, A MORAL JE ODSUSTVO TAŠTINE. SVE STVARI NA OVOM SVIJETU ZBIVAJU SE PREVAROM NA TANANOJ I NEUHVATLJIVOJ RAZLICI IZMEĐU PUNOĆE I PRIVIDA MAGIJOM RIJEČI I ČAROLIJOM NEDOREČENOG.

2.

Ženom valja upravljati preko daljinskog upravljača, najozbiljnije je mislio Neum. Ona treba biti napravljena od sintetičkih materijala, koji vjerno dočaravaju upadljive i skrivene draži ženske ljepote. Sve varijante su dostupne: visoke, mršave, niske zaobljene, plave, crne, crvenokose, platinaste kose. Sve to može biti dostupno raspolažete li dovoljnom količinom novca. Njene oči mogu biti smaragdne, od pravog tirkiza ili ahata, usne od koralja ili rubina, zubi od sitnog bisera i tako dalje... i tako dalje...

Takve dame ne mijenjaju oblik i ne stare, čuvaju mehkoću tena i liniju oblika. Govore na svim mrtvim i živim jezicima.

Takve dame imaju garanciju besprijekorne upotrebe od deset godina; prosječno trajanje svake supruge osim u slučajevima u kojima se izložene nenormalnom praktikovanju sadizma. Sadašnji ljubomorni ljubavnici su prevazišli stari ideal pojasa nevinosti; proizveden je omotač za cijelo tijelo, koji ženu pretvara u nedostižnu tvrđavu. A kada je riječ o djevičanstvu, svaka takva lutka opremljena je posebnom napravom, kojom vi probijete plastični himen što je pravi pravcati pečat.

Ovakva lutka mora se koristiti pažljivo i umjereno baš kao što narodna mudrost nalaže kako se treba ophoditi prema tradicionalnim saputnicima. Ako se normalno upotrebljava, ona osigurava zdravlje i dobrobit muškarcu bez obzira na njegovu životnu dob i karakter. A kad je riječ o troškovima kupovine i održavanja, lutka sama sebe isplaćuje. Troši istu količinu struje kao frižider, može se priključiti na bilo koji šteker u domaćinstvu i mnogo je ekonomičniji od uobičajene supruge. Ona je inertna ili aktivna, pričljiva i tiha u skladu s muškarčevim željama i može se držati u ormaru. Umjesto da unizi, takva lutka slavi ženu i daje joj dostojanstvo boreći se da žena ne bude objekt zadovoljstva.

Kada ta lutka poitpuno saživi, tek će tada konačno ženski genij moći doći do izražaja. Tako će žene, oslobođene svojih tradicionalnih obaveza moći da jednom zauvijek u svoju prolaznu ljepotu usade čisto carstvo duha.

3.

Opružena na jastucima, Nemila, nalik na leoparda, uputila je Neumu zasljeljujući pogled. Pod uticajem zarazne pomame, Neum je isti čas poželio iskočiti kroz staklo. Postiđen što ne skače, udaljio se od prozora, okrenuo se kako bi pogledao Nemilu.

Razmažena i pohotna, ona je čitave dane provodila u krevetu. Ustajala bi tek predvečer.

Neum je razmišljao o oniom lutkama.

Čitav komšiluk je prekorijevao Neuma i smatrao ga glupakom zbog čega je ostao bez i ono malo prijatelja koje je imao. Pokazivali su prstom na njega i ismijavali ga zbog njegove vjernosti prema Nemili i zbijali šale na njegov račun. Nadijevali su mu svakakve bezobrazne nadimke.

Na kraju se Neum osjećao kao evnuh u nekakvom rajskom vrtu.

Što se tiče Nemile, ona je postala sve povučenija i tiša. A što je bilo još gore, njih dvoje su svoje supružničke obaveze izvršavali potpuno bezvoljno.

Njih dvoje su se osjećali kao par osuđenika na nepotpunu ljubav.

Najviše je Nemilu vrijeđao njezin osjećaj krivice. Osjećala se odgovornom što je nije zamijenio drugom, novom ženskom. Uzalud joj je Neum, unatoč skromnim novčanim mogućnostima, kupovao nakit, parfeme, drago kamenje i haljine.

- Nemoj me sažalijevati! – govorila mu je Nemila.

Nije ga htjela ni pogledati.

- Nikada ti neću oprostiti što me nisi zamijenio drugom, novom ženom.

4.

Neviđenom događaju! Dogodio se gadan, odvratan, sablažnjivi skandal. Nakon toga, Neum je prekinuo sve veze sa vanjskim svijetom i svojim prijateljima. Neuspjeh u jednoj svađi pridonio je da se odluči na odlazak u potpunu osamljenost. S njim je ostala Nemila, nekoliko pisama njegovih prijatelja i bivših ljubavi, jedna neophodna knjiga o liječenju disanjem po sistemu profesora Kacudžo Nišija i knjige o skupljačima djeteline sa četiri lista, dvije nenačete kutije lijekova, pribor za nokte, jedan ruski tanjir i desetak knjiga bez nije mogao.

Sve ostalo je nestalo iz njegove blizine.

Nemila mu napomeniu da je samovanje udvoje lijek, koji se još u drevnoj Kini preporučivao, a Neum je zamoli da ostatak noći provedu u razgovoru kao što to čine ljudi koji ostaju sami i napušteni.

- Ako nas razdvoje? – upita Nemila.

- Pa nas bojkotuju i natjeraju te da se javno odrekneš mene – predoči joj Neum.

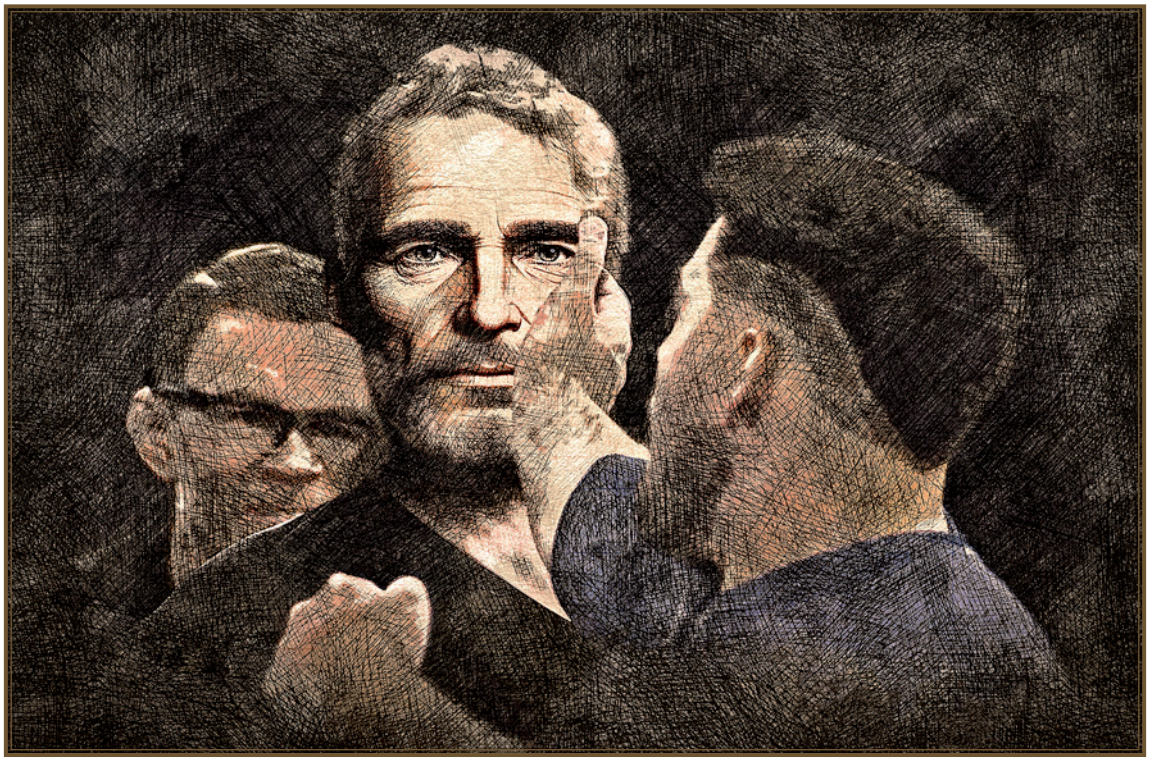
5.

Upratnji viđenih varošana, Neum je morao da prođe glavnom ulicom oivičenom narodom te varoši i najbližih sela i da podnosi uvrede, koje su mu nanosili ljudi.

Najstrašnije se dogodilo pred hotelom „Vilina vlas“. Tu je Neuma dočekao stasali i punoljetni pastorak Naum, koji se izdvojio između vršnjaka, prišao svezanom očuhu, pljunuo ga među oba oka i rekao mu: „Ovako će svako proći ko se tuđi od svoga naroda!“

Nesretni Neum se skamenio, a narod je nagradio Nauma gromkim aplauzom: „Neuma za predsjednika!“ i pjesmom:

Pluni dobro koga majka rodi,
Svakog onog ko se od naroda odrodi.

6.

- Ali Neume, ja nisam ni mrava zgazila – reče Nemila sva očajna.
- Otkud ti znaš jesi li? O tome treba da se izjasne mravi?
- Možda jesam jednom na izletu, kao djevojčica?
- To je sasvim dovoljno.

7.

Neum je u glavi imao malu pticu, koju je povremeno puštao da mu izleti iz lubanje kroz uši, usta, oči. Tada je sve oko sebe doživljavao sa nultom tolerancijom. Da si mu rekao: „Jebi se!“, on bi taj prijedlog pomno razmotrio, a najvjerovatnije revnosno i proveo. Ili bi rekao onome što mu tako nešto predlaže: „U ime donje srednje klase, jebi se i ti!“

To je značilo da je onu svoju zlatnu ptičicu ponovo vratio u kavez svoje lubanje.

AKO PET PUTA IZGOVORIŠ IME NEMILA,
ONA ĆE IZAĆI IZ OGLEDALA I UBITI TE

8.

Do dana današnjeg ostali su u sjenci likovi Neuma i Nemile. Po svoj prilici neće nikad biti razjašnjeni. Kada sam se riješio da ih oživim... I pored toga, ostali su u polumraku. Kada sam počeo da zamišljam događaje onako kako su se mogli dogoditi. Priča je počela da se razvija upravo na mjestima gdje su podaci bili nedovoljni, a fakta nepoznata, u polumraku, gdje stvari zadobivaju pomjerene sjenke i oblike.

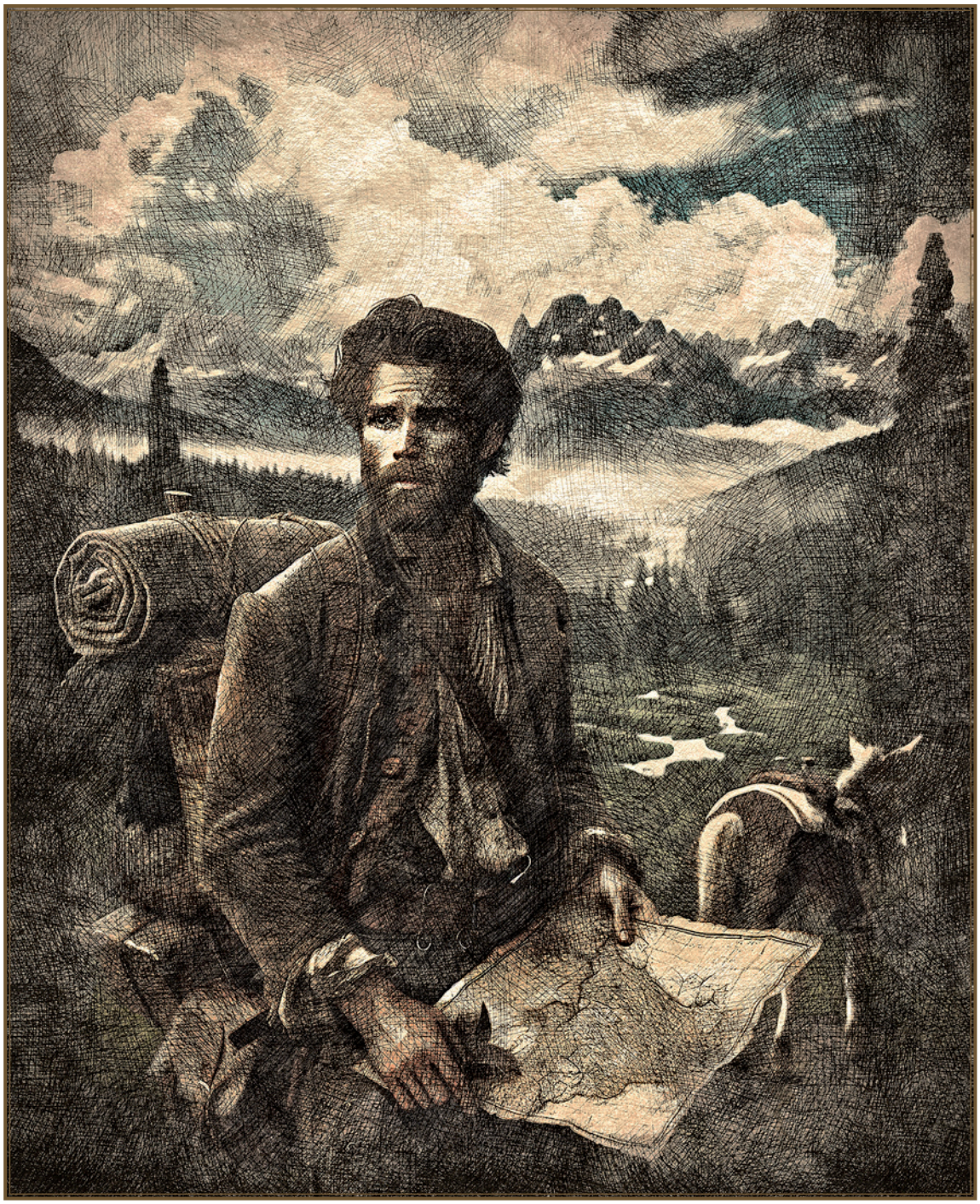
Radi dramatičnosti pripovijedanja, neke sam detalje izostavio ili dodao. Nemila je odbijala sažaljenje, a prihvatala pomoć.

Taj njezin osmijeh – to nije slutilo na dobro.

Kraj joj je bio isto tako tragičan koliko i apsurdan.

2.
Nova verzija Kaina i Abela, bez upotrebe oružja
Triptih skaske o Zmajevoj braći

9 Potom Jahve zapita Kajina: „Gdje ti je brat Abel?“
„Ne znam – odgovori. –Zar sam ja čuvar brata svoga?“
10 Jahve nastavi: Što si učinio? Slušaj! Krv brata tvoga
iz zemlje meni viče. 11 Stoga budi proklet na zemlji
koja je rastvorila usta da proguta s ruke tvoje
krv brata tvoga! 12 Obrađivat ćeš zemlju, ali ti više
neće davati svoga roda. Vječni ćeš skitalica na zemlji biti!“
Kajin i Abel: 4; 9-12

1.
Prolog

Ponekad čovjek može dospjeti u čudnu situaciju. Malo pomalo i na najprirodniji način, ali kad je već usred nje, on se iznenada začudi i zapita, kako je, za ime svijeta, došlo do svega ovoga?

Kada se, naprimjer, čovjek uspinje intelektualnom kalvarijom, pa se onda otisne niz mentalne kaskade, on će se neizbježno, ranije ili kasnije, probuditi jednog jutra, možda malo odmorniji nego obično i početi da razmišlja.

Jednog takvog jutra sjedio sam i zapisivao u dnevnik.

20. mart 20..

K. je kao dijete volio šejtana. Volio ga je, iako je znao da to ne smije. To je bilo njegovo prvo bjekstvo iz urednog građanskog života. On je potajno trčao u sobu nevoljenog mlađeg paralitičnog brata. Njegova je strast bila velika. Sve do časa kada šejtana više nije bilo, kad ga je izgubio jer je odrastao. Ali ta vrsta hrabrosti ostala mu je zauvijek. Voljeti ono što je zabranjeno i ružno, kako se to kaže. Kaže slijepo, nikada ne preispituje. Djeca dobivaju batine zbog podjele svijeta na ružne i lijepe, kasnije se zbog toga vode ratovi. Šejtan je K. podučio da su dječije igre dosadne, igre s kartama, "čovječe, ne ljuti se". Šejtan ga je naučio ozbiljnosti života, pisao je on. A ne meleci. On je bio siv, ružan, bez zaštite. I svi su bili protiv njega. U odraslom svijetu često vladaju drugi zakoni ljubavi. A da Šejtan može biti ljepši od carevića, to ostaje nedokazivo. Jedino činjenice ljubavi broje, K. je to znao, bio je zaista nepristupačan za svako drugo zavođenje.

23.III

Ovo je početak traženja ljepote, mojih trajnih borbi s izrazom i odrazom oblika. To mi se sviđalo zbog privida pokreta.

28.mart

Reći ću posljednje dosta dok stojim onakav kakav sam – sjenku svoju u svojoj ljepoti.

28.3. poslijepodne

Tako se pripovijeda da je obično onda kada bi sunce prodrlo u njenu sobu, rasprostirala bijeli ćaršaf po podu, pa naga na njemu plesala padajući u vatren zanos. U takvom bi stanju pjevušila neku narodnu ljubavnu pjesmu, a svojim kretnjama izražavala žalost napuštene i prevarene djevojke.

1.4.

Iza maski djetinjeg izraza na njezinom licu, krile su se odlučnost i ponosna samovolja. Prvi put je osjetila tišinu koja plaši srce. Bio je to strah pred zagonetnom tišinom samoće.

2.4.

Svi ti šumovi uskoro su se pomiješali. Njihova je simfonija bila treptava, gotovo da je dozivala.

4.IV

Njihove bi oči utonule jedne u drugu. Uvijek je to bio sukob Antigone i Jokaste. Na taj način među njima se razvijao posebna povjerljivost. Klijala je iz dana u dan i naglo se počela granati. Približili su se jedno drugome. Postadoše saveznici u gluhoj kuli. Takvi su ostali do smrti. Vjerni i odani jedno drugome.

6.4. Dan oslobođenja Sarajeva

Srce mu je često osluškivalo potmule oluje. Nešto se u dubini duha lomilo.
Kao što život od smrti bježi, / tako ni mrtvo naše tijelo / prema životu ne teži.
G. Leopardi

Ne da mi se pisati datum

Susreti sa sarajevskim piscima nisu me oduševili, ali su mi koristili, jer sam uvidio kako je mnogo samozvanih, a vrlo malo izabranih.

10.4.

Zašto je tako u životu da djeca nalaze sve u ničemu, dok odrasli vide ništa u svemu? Jer ljudi, premda su najnesretniji od svih živih stvorova, ipak se više raduju nego ikoji drugi stvor i to svakom bezbolnom bježanju od svijeta, uopće svakom zaboravu samih sebe i svakom prekidu života. Oni pri tome ne crpe neznatno zadovoljstvo, jer tada nastaje prekid, ali za neko vrijeme ublaže osjećaje i svjesnost vlastitih nesreća.

15.april

Kao što je Anakreont želio da bi se mogao preobraziti u ogledalo, kako bi ga ona koju je on ljubio mogla neprekidno posmaterati, tako bih i ja na sličan način htio da se pretvorim u pticu da bih iskusio ono zadovoljstvo i radost njihova života.

17.4.

Ja nisam filozof i svojim filozofskim knjigama nisam nastojao stvoriti sistem. Obrnuto. Čeznuo sam kao osjećajan i misaon čovjek da postignem duševnu ravnotežu, te da pomoću poetskog doživljaja dadnem svoja opažanja, bolje reći, svoj pečat mom životu i mom životnom iskustvu. Vrijeme je gore od Šekspirovog Šajloka, nemilosrdno je, gazi i otima najbolje snage. U vječnom toku života, Tantal je često nemoćan. Ipak se mora boriti. Jedina je naša snaga u poraznom ništavilu, naša misao kojom se odupiremo svim tamnim silama.

20.IV

U književnosti nema dokaza, već hipotezâ. Svaka hipoteza sklona je novim i novim pretpostavkama da ne bismo morali biti šokirani, već zadivljeni.

22.4.

Ako je smrt još uvijek moćna, nemam li prava na nju. Zar nisam dovoljno snivao o životu, tom istom životu koji sada trne.

24.apri-li-li

Ovdje počiva onaj koji je bio način na koji riječi razmišljaju o riječima.

25.IV

Mene treba posmatrati kao čovjeka, kao Bosanca i kao velikog talenta. Moje dobre osobine potiču od toga što sam, prije svega, čovjek, a hrđave što sam Bosanac i bosanski plemić. Moj talenat je neizmjerljiv.

Snaga koja se uvijek šlepa za zlim, a stalno dobro stvara – to je alhemija književnosti.

28.4.

Nije čovjek stvoren za ovaj svijet niti je stvoren za drugog čovjeka.

29.4.

Sve što nas okružuje, sve pored čega nesvjesno prolazimo, sve što dodirnemo a ne osjetimo, sve što srećemo a ne primjećujemo, djeluje na nas brzo, iznenađujuće i neobjašnjivo.

30.april
U Sejinom životu sve se sublimiralo: život kroz bolest, bolest kroz poeziju, ljubav kroz smrt.

1.maj
Ako je teško živjeti, još je daleko mučnije objašnjavati vlastiti život.

Tu je olovka stala i nametnula se misao kako je, ustvari, sve ovo počelo? A gdje se zbilja zaustavljala, počinjala je mašta. Moja ljubav i poštovanje prema bratu isto je što i religija. Politika vraga je politika prevare. Načelo ovog lukavstva je vrhovno načelo te politike, koja je lišena utopizma. Ne biti pre-varen, ne znači nadmudriti vraga ili pak zaobići njegovu zamku; dovoljna je svijest da on postoji, jer da ne postoji, čemu bi onda služio oprez i upozorenje, pa makar oni dolazili od onih koji ga negiraju. Strah ili mržnja naslućuju ono čime se oni hrane, te to osjećaju kao moguću prevaru. Dakle, Vrag postaje sam sebi svrhom, njegova moć se prihvaća sa strahom, mada se on želi ignorisati i svesti na zanemarljivu mjeru. Ovakva agonija je očigledna do da-našnjih dana, za razliku od prošlosti, što je dublje proživljavamo i što pokušavamo takvu vrstu otpadništva povratiti, ne kao "grijeh" već kao imanentni usud naše egzistencije. Ta groznica raste sraz-mjerno iskušenju ništavila, čijih kataklizmatičnih posljedica, izgle-da, postajemo opasno svjesni. No, da paradoks bude veći, on upra-vo svojom prisutnošću traži spas od očiglednog ništavila, koje nam je Bog - i njemu slični ideolozi – podmetnuo, a mi halapljivo njihovu udicu progutali. Služba ovom spasu je neželjena pohvala njihovoj djelatnosti, tako uporne kroz historiju odbijana. Sjetimo se samo jednog

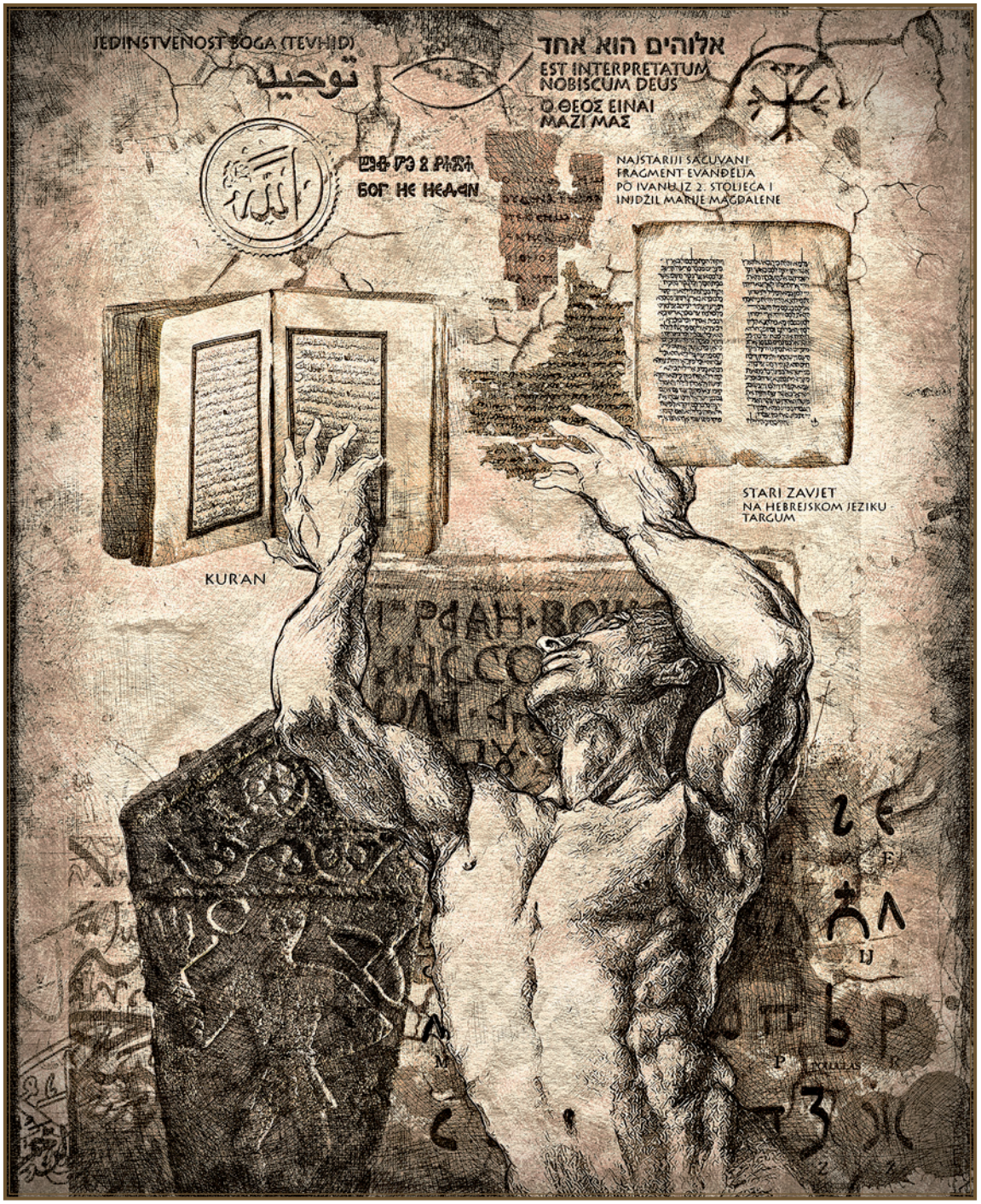
od posljednjih maestralnih primjera – bosanskih bogumila, čiju ti krv i danas u žilama nosiš. Historija iščekuje svog tumača. Krvavom pedantnošću hladnokrvnih ubica pokušali su im zatrti sve tragove, no historija je uvijek bila strpljiva i čekala svog tumača.

Držim izvjesnim da ti budeš nadahnut za ovu prevaru u kojoj nije sudjelovala samo jedna već više civilizacija. Jedna ih je natjerala da skoče u bezdan (hrišćani), a druga ih je dočekala lu-kavo i razjapljenih čeljusti poput devetoglave aždahe u kakvoj stravičnoj bajci i progutala (muslimani). Nažalost, ovo ne bijaše bajka, već krvava matematika što bijaše više no bajka. Pa čak ni bajka nema tu moć da izmisli ono što se tim nesretnim ljudima dogodilo: da ih svi pokušaju zaboraviti time što su njihove riječi proglasili apokrifijom, a one koje nisu uspjeli ubiti, razjurili su, prodali i prokazali i do danas ih izdajicama nazivali, te im tu eti-ketu dan-danas lijepe na čelo i stavljaju na dušu. Čitav jedan svijet ukobljen u jednoj povijesnoj kobi. Cijela jedna kolektivna iluzija, koja je činila cijela četiri stoljeća politički i duhovni vašar u Bosni i bez koje, osim glagoljaša, ne bi bilo naše autentične historije, naravno, ne računajući lakejstvo i ostale naše majmunluke spram hrišćanske, odnosno islamske civilizacije.

Namijenili su im najstrožiju kaznu od svih kazni; – zabo-rav.

No, sreća je ta što nijedan kraj nije uistinu kraj. Historija je kao morsko valovlje: taman kad se nasuče na pješčani žalo, po-misliš da je konačno stiglo svome cilju. Ono ostane trenutak na njemu (taman onoliko koliko u historiji traje nečijih "pet minuta") i ponovo se vraća morskom beskraju, miješajući se s ostalima i vraćajući se natrag u neizvjesnost i beskraj.

Naš će duh ili duh tvojih predaka progovoriti kroz tebe. Tebe ne smije zaslijepiti religijski fetišizam. Ne smiješ unositi pa-tetiku i elemente pamfletskog pozorišta revanša za onakav naš svršetak. Ko će ujediniti razjedinjene? Ne budi ojađeni ljubavnik na našem groblju ili ojađeni ispovjednik našim bludnim dušama. Apsolutna ravnodušnost – najmanje za kojima je težio njihov Bog – gurnula nas je u mračni podrum, u koju su, uostalom, gurnuta sva iskušenja, sva kolebanja i sve sumnje u Njegovu neprikosno-venost. No, i pored toga što smo gurnuti u mračni podrum, mi smo postali trajno iskušenje i jedna izazovna i trajna mogućnost duha svuda tamo gdje se javlja svijest o usamljenosti, nepitanosti, gdje se subjekt osjeća objektom, gdje teži mračnom, paroksističkom težnjom za vlastitim spasenjem – samouništenjem, ali i tamo gdje teži da se u samom sebi preobrazi. Satansko u njima bijaše ogorče-no nemirenje sa svijetom koji bijaše ogorčeniji tiranstvom "Spasi-telja". Nemirenje sa historijom stvara novu historiju, kada duh – obilježen vragom – zna najdublje i najiskrenije progovoriti.

JEDINSTVENOST BOGA (TEVHID)
توحيد
אלוהים הוא אחד
EST INTERPRETATUM
NOBISCUM DEUS
Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ
ΜΑΖΙ ΜΑΣ
БОГ НЕ НЕАФН
NAJSTARIJI SAČUVANI
FRAGMENT EVANĐELJA
PO IVANU IZ 2. STOLJEĆA I
INIDŽIL MARIJE MAGDALENE
KUR'AN
STARI ZAVJET
NA HEBREJSKOM JEZIKU
TARGUM

2.
Bludni sinovi

Njihovo je zagnjuriti se u bezvrijeme i jedini dio tla koji nije umakao fatalnosti i enigmama nacionalne historije. Razmišljati o ovome pejzažu i ovome, ovdje, čovjeku, koji je oduvijek imao samo jedno oružje protiv svoje sudbine: usamljenosti i osamljenosti. Ma kako to bilo privlačno, nas smo dvojica, svijeni nad samima sobom, bili predvođeni svojim utvarama.

Tempetament, po sebi proturječan, mi smo se, prilično svjesni, prepustili svojim urođenim sklonostima. Introvertni, mi smo se projicirali u gestovima i u riječi. Mi smo mimikrirali učestvovanje u ži- votu, nikada se sasvim ne utapajući u njega. Naš realizam prodirao je kroz realnost, prevršavao ga. Nijedan bosanski umjetnik, kao nas dvojica, nije istinski umio glorifikovati tu realnost, a zarad nje same s isključivom strašću. Njihova umjetnost stremila je da skoro uvijek dosegne blistavost, odvajkada iščezlu. K. će opet reći, pronalazeći svoj i moj akcenat: *Ja sam od realnosti pravio fantastiku, a ti si od fantastike pravio realnost. Stoga će cijela moderna bosanska književnost morati proći između nas dvojice kao između Scile i Haribde*.

Ovaj, pak, idealizam nikada nije potisnuo nagon protesta. Ovaj paroksizam bio je naličje potajništva; ekspresija gnjeva postaje druga priroda. Protiv apsurda, unižavanja i zgađenosti, te gluposti, nas dvojica izumijevamo podsmjeh i porugu, crni humor, onaj crvić poruge što je nagrizao našu dušu. U mnogo prilika, ipak, gorki izraz, izokretanje i igra riječi uspijevali su da hipokriziji zderu masku.

Sve bi se ovo završilo uzaludnošću da svojoj poruzi nismo dodali neku čudnu produbljenost. Sve bi se ovo okončalo haosom da ove kontradikcije nisu suštinski bile naš suštinski temperament i karakter, to će reći, ako se izbliza sagleda, najbolja odbrana što se dala zamisliti:

pored onih dvostrukih reakcija od kojih svaka iznjedrava svoju suprotnost, možda, nekako kao protuotrov?

Da li smo mi veseli ili tužni egoisti ili širokogrudi, neustrašivi ili bojažljivi, mistici ili bogomoljci? Naše knjige nisu dovoljne da razriješe ovu enigmu. Od K. do S. manje je, konačno, gorčine uzrokovane samim ljudskim položajem, koji izbija iz tog odbijanja, iz tog optuživanja života nego li pustolovlje duhova kod kojih otkrivanje njihove osamljenosti nije potisnulo potrebu općenja s drugima. Ova kontradikcija posebno je ljudska. Njih je Bog sazdao ludim, njihovi ratovi su veseli, a sve su njihove pjesme tužne.

Oni odbijaju da svoje kriterije vežu za udobnu postelju, dobru trpezu i sunce, jer bi na taj način rizikovali da im glatko promakne čudo.

Može li se pretpostaviti da će održati onaj *glamur*, onu magiju jezika, koja je fascinirala duhove?

Bosna, a osobito sadašnja, počela je te duhove još više opsjedati. Ona začuđava, još više razočarava, osobito one koji su joj uvijek neštedimice poklanjali svoje divljenje i svoju simpatiju. Nije to bilo samo pitanje pejzaža, kontrasta, temperamenta. Ništa ne ostavlja takvu prazninu kao velika nadanja kada se ispune, a u tome je sadašnja Bosna nenadmašna da te praznine ne bude.

Ostaje jedna zemlja u očima te braće, koja je prestala moralno i politički postojati, drevna zemlja opsjednuta svojim snovima, previše zaokupljena svojim uvjerenjima da bi se otisnula u svijet atoma, virusa i interneta. Povijest je i dalje užasno pritišće, i ona još nije uspjela, ne okončavši svoju jedinstvenost, da svoja zlopamćenja zamijeni razlozima postojanja.

Religija zauzima krupno mjesto, tako duboko i u vanjskim manifestacijama prožima običaje i vladanje. Kao da čovjeka obavije ugođaj borbenog klerikalizma. To je simbol svih borbi, koje će se, izgleda, okončati podjelom Zemlje, što stvara duboko podvajanje svijesti i srce naspram Bosne. Ova podjela lišava Zemlju jedne kompaktne opozicione skupine, koja bi upravo predstavljala tu protutežu. Umjesto toga, kler nije prestao da pojačava svoje pozicije u svim domenima, da vrlo često zauzima antidemokratski stav i u krajnjoj liniji suprotan općim interesima, koji iziskuju da se ublaže stare mržnje. Netolerancija se ne pokušava prerušiti, niti da nijansira principe. Svako bdije nad moralnim zdravljem *svoga* i općim spasom nacije, uskraćuje se slobodno izražavanje misli i slobodna razmjena ideja i gledišta što predstavlja opasnost da se čitava Zemlja ne pretvori u lijepu biljčicu usred ledenih santi.

Stanovništvo je pretežno seljačko, eto, time se može djelimice objasniti ova strogost i ona bogobojažljivost. Treba to jasno reći da vas ščepaju demoni koji vrebaju zle duhove.

Eto, ovo dvoje braće čeprkaju po tom smetljištu i sudbinu onoga ko to radi, o čemu pjeva jedna K.-ova jedna zbirka pjesama. Kao da ovo dvoje braće slijede Džojsov tekst, tačnije rečeno, deklaraciju ateizma Stefana Dedalusa iz „Portreta umjetnika u mladosti“: Pitao si me šta bih mogao a šta ne bih mogao da uradim. A ja ću ti odgovoriti šta ja hoću a šta ja neću da činim. Neću da služim onome u šta više ne vjerujem, pa bilo da se to

zove ognjište moje i dom moj, domovina moja ili moja bogomolja. Hoću da pokušam da izrazim sebe bilo u kom vidu životu ili umjetnosti, što je moguće slobodnije i potpunije služeći se u svoju odbranu jedinim oružjem koje sebi dopuštam da upotrijebim: šutnjom, izgnanstvom, lukavstvom.

Ima nečeg od tih *bludnih sinova* u stavu ova dva umjetnika, koji gromadno odbacuju sve konformizme misli i akcije što upravljaju društvenom zajednicom. Ali od *bludnih sinova*, koji se više nikada neće povratiti u okrilje i čiji će se život tako uravnotežavati između odlazaka, povrataka,... i novih odlazaka.

Ova potreba da se nasrne na svoje zemljake, da se išibaju njihove smiješne strane, a pri tome, duboko u sebi, čuvajući netaknutu idealnu predstavu vječne nacije, jeste jedan od najvrhovnijih visova proturječja. Ova nadmena i osvetoljubiva sklonost, ovo preziranje starog porijekla, ova lucidnost prema sebi i *svojima*, sve to mogu biti oblici tragičnog, što je u osnovi crnog humora.

Međutim, dva pobunjena Hercegovca, podvodeći paradoks do kraja, i čak živeći izvan Bosne (K. – Austrija, te S. – Srbija i Hrvatska) nastaviće da bitišu među likovima svog djetinjstva i mladosti. Moglo bi se reći da neka vrsta minderske fetve, bačene na njih, na nekom od cjelovečernjih sijela, nikada tu dvojicu Hercegovaca potpuno ne razrješuje od njihova tla, naprotiv, ovo ironično masakriranje vjerovanja nisu ipak dovoljni da olabave sva spiritualna srodstva.

Zanimljivo, odista.

Izdvajanje im je gordo, melanholija ljudi koji su dospjeli do vrhunca svog života, neka vrsta prkosa pred čovječanstvom, koje nije kadro pronaći ključ svojih enigmi.

Po njima, pisac je čovjek od temperamenta. Temperament koji će obasjati sve paradokse, sve kontradikcije, sve pristrasnosti jednoga uma obdarenog igrom riječi i vještinom stila. Najljepši uspjeh piscu ovog soja je, nema sumnje, da uznese vlastitu ličnost i da je proživi paradoksalno i kontradiktorno.

Ova silna plahovitost završava se nečim što liči na velikodušnost: riječ koju inkarnira slična je fluidu. Ko će izvući tačnu granicu između sklonosti ka dosjetci i istine koju pisac želi zgrabiti u letu?...

Možda je jedna od konstanti kreativna duha kod ove dvojice pisaca što se ne podvrgavaju želji da o događajima i ljudima pruže nepobitno svjedočanstvo, već prije neku vrstu

plahovite vizije u lirski smisao stvarnosti. Potez djeluje kao munja, to jest, bljesne, ali ne osvijetli. I još ono ubrzanje tako često kod njih ustavovljeno.

Srbin je obdaren humorom, Francuz, tako barem kažu, duhom. Hercegovac je obdaren duhom u službi humora. Mentalni pokretač srpskog humora, uporeñen sa hitrinom hercegovačkom, izgleda kao film kakvog sportskog podviga datog u usporenju. Hercegovački humor potiče iz refleksa, iz trenutnosti, iz munje.

Sve bi ovo imalo tek sekundarni kvalitet i ograničeni značaj da se od S. čisto hercegovački duh nije manifestovao izravnim i ponekad bjesomučnim dejstvom na sam jezik, pa je Ivan Pandžić u „Velebitskom sindromu" oduševljeno ustvrdio da je on jedini svojom sintaksom, tom *fatamorganom jezikom* (prof.P.) u stanju preskočiti *vlastitu sjenku*.

K. je u tom smislu najhercegovačkiji od svih hercegovačkih duhova. Takvu Hercegovinu on sažima i inkarnira, prije svega, odbijanjem da u njoj živi, već jedino da o njoj sanja ili pak da sanja da u njoj živi, kao što biše u većini njegovih biografskih zabilješki na kraju njegovih knjiga.

Ja, njegov brat, te dobra i tačna vila, vidjeh čovjeka koji malo brine šta će se o njemu reći i koji živi životom zastrašujuće jednostavnosti. No, to je samo privid za one koji o njemu pojma nemaju ili o ljudima donose manihejske kategorije *naprñivanja*. Itekako, taj golemi prati što će se io njemu reći, a to što do sada nije čuo tri suvisle rečenice o svom ogromnom i značajnom djelu, on je opet zbog onog gore, tipično hercegovačkog humora, zaogrnuo se mimikrijskim plaštom *nebrige* šta će se reći o njegovom Djelu, a onaj dio *zastrašujuće jednostavnosti* ustvari je fasada njegovog egzistencijalnog reda naspram demijurškog haosa u njegovom alhemijskom laboratoriju i sazviježñu. Već poodavno, njegov se život poistovjetio s golemim radom, koji se u malim narodima ne umije valjano pratiti, obično s malicioznom naljepnicom skribomanije. Zato je to Djelo, koje izmiče bilo kakvoj definiciji, ali to je već problem aktuelne kritike, a ne njegov.

Tako i onaj drugi, koji je malo druga priča...

Oni će dugo vremena ostati slavni i nepoznati...

Probuñeni snivači, dječaci, zbog prerane majčine smrti, rano sazrijevaju i bune se, razmišljaju o vremenu i prolaznosti kada se obično ide u krañu kajsija i voajerstvo skrivenih ljubavnika. Zbog majčina nestanka, više nisu nikome dužni, niti obavezni osim svome srcu i savjesti. Jedino što pitaju sebe, u šta da vjeruju...

REGNI BOSNAE

KRALJEVINA BOSNA

3.

To je taj čovjek za koga mi rekoše da je moj brat
(Paralelni vulkani)

Strogost, oštar i brz sud. Njegova pohvala, njegovi savjeti, njegove primjedbe nikada nisu bile upućene niti neosnovane, do kraja iznijansirane, što otvaraju put daljnjem dijalogu i kritici tih istih stavova a ne samo njihovom animiranju.

Najprije valja reći da on nije samo moj brat; on je moj burazer, pa još i više: buraz! Te tri riječi uopće nisu iste, te u tome ne priznajem ničiji sud – ni lingvistički, ni antropološki, niti genealoški, koji bi se usudio tvrditi nešto suprotno, niti me zanima onaj sud koji bi mi povlađivao. To je isto kao kad bi ludak razgovarao s psihijatrom o njegovim obostranim neadekvatnim primanjima podražaja iz objektivne stvarnosti. E, volio bih vidjeti da tu neko ne-kome šta dokaže. Ovo moje ludilo za gradacijskim nijansama, recimo, nema još kliničku, već zasad, naivnu, kolokvijalnu tenziju, bolje reći – timbre. Nadam se da još flertujem s ludilom i da još nisam u braku s njim. Prema tome, dajem sebi za pravo da se upitam: Kakvo je to mišljenje koje – podanički, idiotski, ili pak intelektualnoemfatično – potvrđuje već jednom izraženu misao. Ne znam da li sam maliciozan, a bojim se da jesam, no takva me je reakcija, ne znam zašto, uvijek navodila na pomisao da onaj preko niti razmišlja, već longitudinalnim smjerom glave, vas jednostavno otkači uz osmijeh s fotografija po našim najvažnijim dokumentima.

Idemo dalje.

E, taj moj bruder je sasvim originalan i nikad neosnovan. Ponekad veseo, nikada jednostavan i nikada zadovoljan površinom stvari. U njegovom žaru pokušavam otkriti naše korijene. Njegova raspuštena jarost – ne znam zbog čega – uvijek mi je nagovještavala bliskost smrti, ne samo moje i njegove, nego i svačije, pa i masovne, te čak i galaktične.

Njegova je nostalgija beznadežna, i više ga unazađuje nego unapređuje. Tu vidim neprestano bježanje od svoje ličnosti.

Kad je pričao, birao je riječi hrleći u susret utiscima što je u njemu izazivala ogromna lavina asocijacija, što su ga pak vodile bezbrojnim digresijama i rukavcima, koje su od njega, njegovih ruku i rijeke njegovih riječi činile veličanstvenu deltu, veće od one amazonske, kojom je ta rijeka nekud uvirala, miješajući i sebe-pritoku i sebe kao kaplju nepoznatog i neizmjernog, tajanstvenog okeana. No, izljevi i poplave te rijeke, na kraju su se ipak preobražavali u apologiju reda.

S kakvom volšebnom ležernošću je raspravljao o vlastitoj muci i nedoumici i s kakvom virulentnom žestinom i ozbiljnošću, u oluji riječi koje ne bijahu bez čari, o značajnoj i drskj neljudskoj ravnoteži snaga na ovom neizrecivo tužnom svijetu koji nas umara i ubija svojom materijalnošću i svojom težinom i verbalnim sme-ćem o njemu. Njegove su riječi apstraktne i ne obraćaju se čulima. Zarad istine oživljava varku. Njegov hladni ton se postepeno za-grijava…

Forma njegovog govora je buđenje i ispunjenje njegovih želja što najednom počinju izvirati iz svih pukotina duha, da bi opet nakon plime, uvrle u njima. On je najbolji tamo gdje je život najgori. Pravi pjesnik. U mome kraju rekli bi: pljunuti pjesnik. Po intonaciji glasa se da lako zaključiti da u pridjevu nema niti trunke pežorativnosti, već je to upravo stalni epitet koji izražava pučko divljenje prema oružju i tijelu pjesnika. O duši – nije valjano ni govoriti. E tu, tu se on potpuno zaogrće ironijom kao kakav Princ Valijant svojim ogrtačem. Tada ga ni velik ni aktuelan predmet ne može udaljiti od njegove ironije, što u njemu provocira živo osje-ćanje grozničave neposrednosti života.

Vanjskim osmijehom, ta individua skriva unutrašnju utu-čenost. Osmijehom Monalize i s očima laneta, po sredini s dvije trnjave zjenice, koje više škilje nego što gledaju, s opreznim čuđenjem sluša o nečijoj postojanoj stvarnosti, te uvijek s nekim osjećanjem što bi predstavljalo bazu za njegovu ironijsku strukturu.

On je bio nova stvarnost utjelovljenja u riječima. Njegov je instinkt bio zdraviji od estetike.

Pošto mnogo govori, troši mnoge ideje. No on ima jedan sasvim efikasan trik za te stvari: mijenja mnogo ljudi, pa mu te ideje uvijek – njemu lično a i njima – izgledaju svježe. Kad se bude umorio od te samoparodije, one će ga sasvim ugušiti.

I sad, kad sklopim očne kapke, ispod vjeđa, poput hin-duskog asketa, uvijek ga uspijevam zamisliti i jasno sebi predočiti ga onakvog iz profila, pogrbljenog, nezainteresovanog, te užasno udaljenog. Pretpostavljam – možda pogrešno? – da i on mene istog takvog vidi, a možda, - što je vjerovatnije – uopće me se ni ne sjeti. Eventualno će se sjetiti našeg posljednjeg susreta, i to u bolnoj i bljeskavoj asocijaciji, komadičkom svijesti, kao što iznenada bljesne komadić stakla na suncu; bolje reći našeg iznenadnog laveža jednog na drugoga, kad mi nije čak ni ključ od lifta dao da se njime spustim iz oblaka na šesnaestom spratu, već mi je kroz haustorski mrak, kroz crkvenu akustiku urlao, a ni ja mu nisam ostajao dužan – užasno razdraženi obojica – da je Carlo Emilio Gada veći od Fernanda Pesoa, kako Carlo Emilio Gada parodira sve što je svakodnevno, da je njegov govor apologija strukturi ništavila što dokazuje njegove vrtoglave stranice u kojima je on (držim da je meus frater mislio na – On pa ću ga i ja poslušati) elem, da je On, Carlo Emilio Gada bio uvijek gonjen opsesijom da svaku po-jedinost povezuje sa čitavim kozmosom.

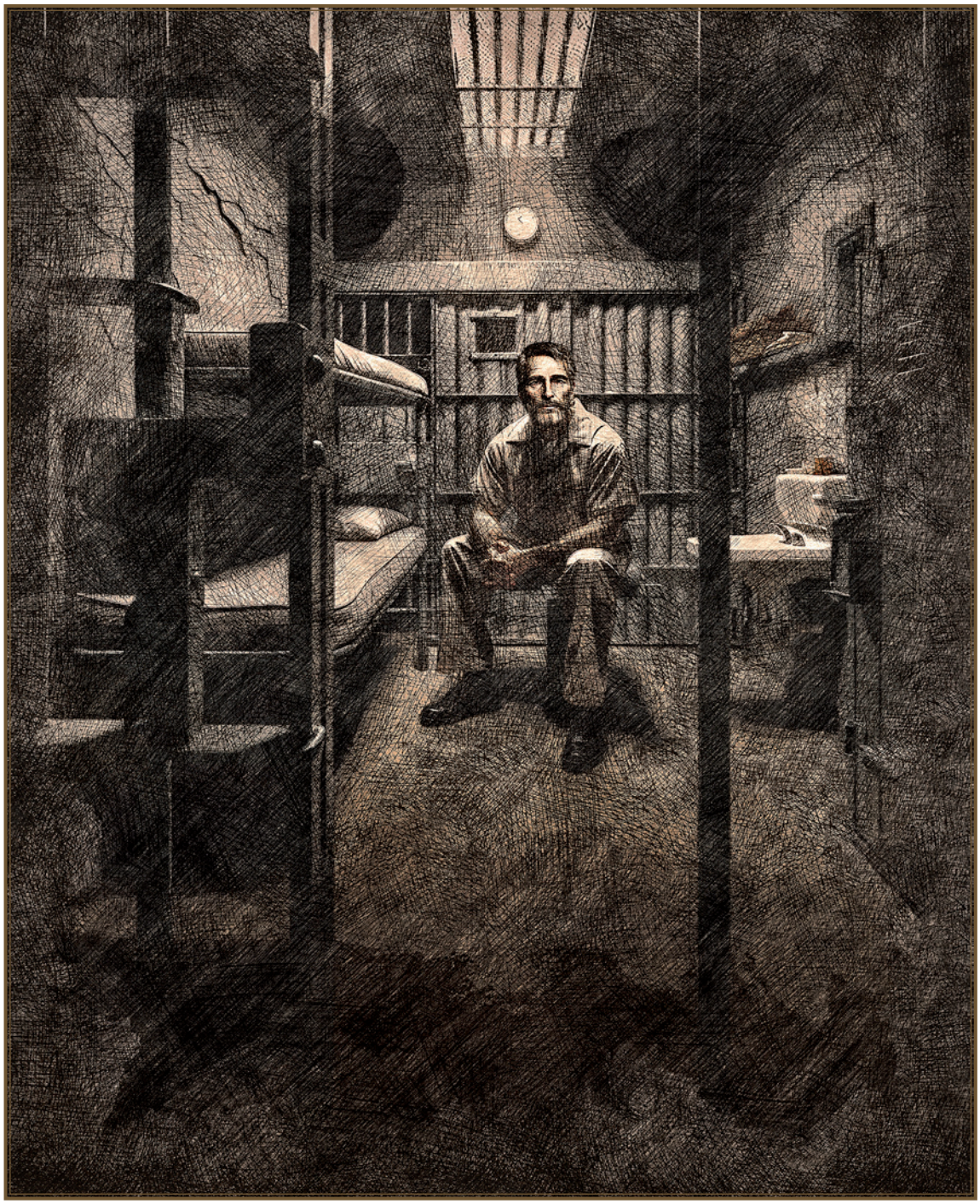
Neka mu je vječna slava i hvala. Amin!

A onda dolazi taj čuveni, dragi i samo meni poznati šlagvort tog ukletog pjesnika s dušom od vjetra da mu više nikada – ni živ ni mrtav – ne dolazim na oči. Za mene si umro! Ti ćeš meni Gadu porediti s Pesoom.

O Bože, ne misliš valjda da budemo svi jednaki jednoga dana. Kako bi tada ovaj svijet bio još tužniji a život još sivlji i užasniji.

Carlo Emilio Gada. Ni rođena majka ga ne bi na takav način branila kao mio fratello.

Eto oko čega se nas dvoje svađamo umjesto da već počne-mo s konzultacijama, svaki sa svojim advokatom, kako da podijelimo ne baš malen imetak oca koji će uskoro u devetu deceniju života.

4.

Nova verzija Kaina i Abela, bez upotrebe oružja

Ovdje ćemo ovako postaviti stvar, koja se doista dogodila i jedno vrijeme cijela država je živjela od te priče. Riječ je bila o dva brata "debelom K." i "mršavom S.". Dva intelektualca iz Hercegovine, dva brata, Allah jedini zna zbog čega posvađana, i koji su se mrzili kao što se samo na Jugu može mrziti. Krv se morala proliti – u tome nije moglo biti ni najmanje sumnje.

Niko nije bio iznenađen kad je jednog dana nestao mršavi S., a njegovu iskrvavljenu košulju našli su u žbunu na zemljištu debelog K., atlete bikovskog i obrijana vrata.

Zatvaraju ga.

On ne priznaje da je on ubio brata S., nije ni znao gdje mu je bio brat. Uostalom, nije on obavezan da ga čuva.

- Nije valjda beba?

Osuđuju ga, dokazi su isuviše očigledni. Neki štreberi ulažu protest, zar je moguće osuditi za ubistvo ako nema ubijenog?

U međuvremenu, nigdje nije bilo pronađeno S.-ino tijelo.

Štampa se podsmijava pravnim štreberima.

K.-ubica osuđen je na doživotnu robiju. Zatvorili su, također, i njegovog sina za saučesništvo u zločinu, jer je upravo tih dana došao iz Pariza posjetiti oca. Kojeg? K. ili S.?

Helem, javno mnijenje dobilo je punu satisfakciju.

Prolazi sedam godina, slučaj braće K. i S. je sišao sa novinskih stubaca. Novinari na njemu ne mogu više zaraditi ni kinte.

K. se dobro ponaša u zatvoru. Za dušu S. svake godine obavljao je tevhid.

No, jednom prilikom, stanovnik sela Ovčari otišao je do prijatelja svoje snahe u Surdulicu gdje je sreo na ulici iznurenog skitnicu. Okrenuo se za njim jer mu je izgledao nalik na nekog.

Sutradan se vratio u Ovčare. Poslije nekoliko dana pronosi se vijest da je ubijeni S. živ.

Tri sedmice kasnije sve su bosanske i francuske novine na uvodnim stupcima donijele ogromne fotografije na kojima su dva muškarca u bratskom zagrljaju. Jedan od njih težak, zdepast, gole lobanje i malih, zavijenih ušiju. On je pritiskao usne na obraze sijedog čovjeka razrogačenih očiju.

U pozadini su siluete policajaca.

Fotografija se pojavila poslije tri sedmice potjere. S.-žrtva je do kraja zaturao tragove. Uhvaćen, priznao je da je simulirao smrt – od straha pred smrću. Znao je da će ga brat ubiti, i da bi izbjegao to, odlučio se na ovu vrstu samouništenja.

Sedam godina je bio n i k o. Brat zatvoren u ćeliji bio je sedam godina garancija njegovog života. Da je komšija doputovao dan kasnije u Surdulicu, moglo je to potrajati još sedam godina.

Pretpostavka je javnosti da se mršavi S. nije bojao toga što će ga brat ubiti, već toga što mu ne da živjeti. Bojao se psihičkog robovanja strahu i odlučio je otkupiti svoju slobodu. Platio je visoku cijenu. Umjesto nje stekao je fikciju koja je trajala sedam godina, ali koja je isto tako mogla da traje samo sedam dana. Novinar misli da je stvarno bio slobodan samo za trenutak – za sekundu u kojoj se na to odlučio. Već slijedeći trenutak mu je donio novu vrstu ropstva. Ali taj trenutak, trenutak stvaranja fikcije, stvarno je sloboda.

Razgledajući njihovu zajedničku fotografiju bio sam siguran da će debeli K. odjednom ubiti svog brata S.. Osjećam nemir zbog tog zločina koji se mogao odigrati slijedeće noći.

Ali me je policija umirila. Ovog puta će mršavi S. biti zatvoren, a debeli K. će biti oslobođen. Nije mi tačno poznato kakvu kaznu predviđa bosanski zakon za terećenje bližnjeg fikcijom vlastite smrti.

Neko neumoljivo došaptava: sedam godina...

Nova verzija Kaina i Abela – završio bih ovaj članak. – Bez upotrebe oružja.

